

Ministerstwo Edukacji Narodowej

346[05]/SP/MEN/2009.

PROGRAM NAUCZANIA

OPIEKUN OSOBY STARSZEJ 346[05]

Warszawa 2009

Autorzy:

mgr Maria Gaszyńska
mgr Sylwia Góźdź
dr Małgorzata Kuś
dr Jolanta Lesiewicz
dr Anna Zasada-Chorab

Recenzenci:

dr Maria Bartecka – Straszny
prof. dr hab. Janusz Kirenko

Opracowanie redakcyjne:

mgr Kazimiera Tarłowska

Korekta techniczna:

mgr Rafał Auch-Szkoda

Spis treści

I.	Plan nauczania	3
II.	Programy nauczania przedmiotów zawodowych	4
	1. Podstawy psychologii i socjologii	4
	2. Podstawy psychopatologii	16
	3. Polityka społeczna	22
	4. Podstawy prawa i ekonomiki	29
	5. Choroby wieku starszego	38
	6. Opieka nad osobą starszą	45
	7. Metodyka pracy z podopiecznym	55
	8. Organizacja czasu wolnego	64
	9. Promocja zdrowia i profilaktyka	74
	10. Język obcy zawodowy	81
	11. Język migowy	85
	12. Zajęcia praktyczne	90
	13. Praktyka zawodowa	96

I. PLAN NAUCZANIA

PLAN NAUCZANIA

Szkoła policealna

Zawód: opiekun osoby starszej 340[05]

Podbudowa programowa: szkoła dająca wykształcenie średnie

Lp.	Przedmioty nauczania	Dla młodzieży	Dla dorosłych	
		Liczba godzin tygodniowo w dwuletnim okresie nauczania	Liczba godzin tygodniowo w dwuletnim okresie nauczania	Liczba godzin w dwuletnim okresie nauczania
		Semestry I-IV	Semestry I-IV	
			<i>Forma stacjonarna</i>	<i>Forma zaoczna</i>
1.	Podstawy psychologii i socjologii	5	4	69
2.	Podstawy psychopatologii	2	2	27
3.	Polityka społeczna	3	2	41
4.	Podstawy prawa i ekonomiki	3	2	41
5.	Choroby wieku starszego	3	2	41
6.	Opieka nad osobą starszą	7	6	95
7.	Metodyka pracy z podopiecznym	3	2	41
8.	Organizacja czasu wolnego	5	4	69
9.	Promocja zdrowia i profilaktyka	2	1	27
10.	Język obcy zawodowy	2	1	27
11.	Język migowy	1	1	14
12.	Zajęcia praktyczne	14	10	190
Razem		50	37	682
Praktyka zawodowa: 6 tygodni				

II. PROGRAMY NAUCZANIA PRZEDMIOTÓW ZAWODOWYCH

PODSTAWY PSYCHOLOGII I SOCJOLOGII

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- posłużyć się podstawowymi pojęciami z zakresu psychologii ogólnej, rozwojowej, osobowości, społecznej oraz socjologii,
- scharakteryzować metody badań psychologicznych,
- wyjaśnić istotę procesów psychicznych i ich rolę w życiu człowieka,
- opisać motywy postępowania jednostki w różnych sytuacjach społecznych,
- określić wpływ procesów emocjonalno-motywacyjnych na sprawność działania człowieka,
- wyjaśnić rolę osobowości w regulacji stosunków człowieka z otoczeniem,
- określić wpływ przyjętego przez jednostkę systemu wartości na jej funkcjonowanie w środowisku społecznym,
- rozpoznać potrzeby psychofizyczne osoby starszej oraz określić ich regulacyjną funkcję,
- scharakteryzować proces zmian rozwojowych zachodzących w różnych fazach życia człowieka,
- rozpoznać czynniki sprzyjające aktywności i rozwojowi człowieka w różnych fazach życia,
- scharakteryzować proces starzenia się w aspekcie biologicznym, psychologicznym i społecznym,
- określić sposoby motywowania osoby starszej do samodzielności życiowej i podejmowania aktywności społecznej,
- rozpoznać nieprawidłowości w społecznym funkcjonowaniu człowieka starszego,
- rozpoznać możliwości i ograniczenia człowieka starszego występujące w sferze somatycznej, psychicznej i społecznej,
- zinterpretować przyczyny i skutki (natychmiastowe i odroczone) zaburzeń w psychospołecznym funkcjonowaniu osoby starszej,
- scharakteryzować rodzaje niepełnosprawności sensorycznej, motorycznej, umysłowej i sprzężonej,
- zidentyfikować ograniczenia i możliwości funkcjonowania osób starszych z różnego rodzaju niepełnosprawnością,
- scharakteryzować proces spostrzegania społecznego,
- wyjaśnić istotę procesu atrybucji,

- scharakteryzować proces komunikowania się,
- rozpoznać i zinterpretować źródła zakłóceń w procesie komunikowania się,
- wyjaśnić istotę zgodności i niezgodności sygnałów werbalnych i niewerbalnych,
- nawiązać kontakt z różnymi grupami podopiecznych,
- zastosować zasady komunikowania się z podopiecznym i osobami znaczącymi dla człowieka starszego,
- zachować się asertywnie i wzmocnić asertywne zachowania osoby starszej,
- dostosować metody negocjacji do zaistniałej sytuacji społecznej,
- rozpoznać sytuację społeczną oraz warunki życia i problemy osoby starszej,
- określić sytuacje trudne oraz kryzysy występujące w życiu osoby starszej,
- zastosować sposoby rozwiązywania sytuacji trudnych, konfliktowych oraz kryzysowych z uwzględnieniem możliwości osoby starszej,
- rozpoznać przyczyny powstawania stresu,
- scharakteryzować dynamikę i symptomy stresu,
- dobrać metody i techniki radzenia sobie z negatywnymi skutkami stresu,
- opisać cechy, elementy i zasady funkcjonowania mikro i makrosystemu społecznego,
- scharakteryzować relacje pomiędzy jednostką, grupą i społecznością lokalną,
- rozpoznać czynniki warunkujące sposób funkcjonowania jednostki w rodzinie oraz relacje wewnątrzrodzinne,
- zinterpretować zachowania jednostek w zbiorowości społecznej,
- scharakteryzować różne aspekty pełnienia ról społecznych,
- udzielić wsparcia emocjonalnego osobom starszym potrzebującym pomocy,
- rozpoznać i wykorzystać zasoby środowiska rodzinnego, instytucjonalnego i lokalnego w pracy z osobą starszą.

Materiał nauczania

1. Przedmiot, działy i zadania psychologii

Podstawowe pojęcia. Regulacja stosunków człowiek – środowisko w wybranych koncepcjach psychologicznych. Psychologiczne metody poznania człowieka.

Ćwiczenia:

- Analizowanie czynników mających wpływ na relacje osoby starszej z otoczeniem, na podstawie opisu przypadków.
- Analizowanie zalet i ograniczeń metod badawczych stosowanych w pracy z osobą starszą (obserwacja, wywiad, rozmowa).
- Prowadzenie obserwacji zachowania osoby starszej w środowisku rodzinnym, z wykorzystaniem arkusza obserwacji.

2. Procesy psychiczne

Pojęcie procesu psychicznego. Klasyfikacja procesów psychicznych. Procesy poznawcze - organizacja i funkcje: spostrzeganie, uwaga, pamięć, uczenie się, myślenie, podejmowanie decyzji. Procesy emocjonalno-motywacyjne. Rodzaje emocji, uczuć i motywów. Regulacyjna rola procesów emocjonalno-motywacyjnych. Kontrola oraz modyfikacja procesów emocjonalnych i motywacyjnych.

Ćwiczenia:

- Analizowanie wpływu doświadczeń życiowych na procesy poznawcze (pamięć, myślenie, uczenie się), na podstawie obejrzanego filmu.
- Rozpoznawanie emocji, uczuć oraz motywów działania osoby starszej, na podstawie nagranych rozmów.
- Rozpoznawanie zależności zachodzących między przeżyciami emocjonalnymi a efektywnością działania osoby starszej, na podstawie opisu przypadków.
- Motywowanie osoby starszej do aktywności i samodzielności życiowej w warunkach symulowanych (inscenizacja).

3. Osobowość

Pojęcie osobowości. Wybrane koncepcje osobowości. Regulacyjna funkcja osobowości. Elementy osobowości: temperament, obraz „JA”, inteligencja, zdolności, postawy, wartości, przekonania, potrzeby, światopogląd, zainteresowania. Czynniki kształtujące osobowość.

Ćwiczenia:

- Analizowanie wpływu środowiska społecznego na rozwój cech osobowości człowieka.
- Analizowanie cech temperamentu osób starszych, na podstawie opisu przypadków.
- Rozpoznawanie wyznawanego przez osoby starsze systemu wartości, na podstawie przeprowadzonych wywiadów.

4. Psychologia rozwojowa i gerontologia

Pojęcie rozwoju człowieka i zmian rozwojowych. Cechy i mechanizm rozwoju człowieka. Czynniki determinujące rozwój człowieka. Analiza rozwoju sfery fizyczno-motorycznej, poznawczej, emocjonalnej, społecznej, osobowości oraz moralnej w różnych fazach życia i zdrowia człowieka.

Niepełnosprawność – geneza, rodzaje, stopnie. Medyczny i społeczny aspekt niepełnosprawności. Psychospołeczne funkcjonowanie osób niepełnosprawnych: fizycznie, sensorycznie i umysłowo. Normalizacja życia osób niepełnosprawnych.

Biologiczne, psychiczne i społeczne aspekty starości i starzenia się. Aktywność osób w starszym wieku. Postawy wobec starości. Problemy osób starszych.

Ćwiczenia:

- Analizowanie wpływu niepełnosprawności na proces rozwoju dziecka i osoby starszej.
- Identyfikowanie czynników stymulujących i zaburzających rozwój osoby w starszym wieku.
- Planowanie sposobów normalizacji życia osoby starszej, niepełnosprawnej ruchowo.

5. Psychologia społeczna

Spostrzeganie społeczne jako źródło informacji dotyczących innych ludzi. Teorie i błędy atrybucji. Stereotypy i uprzedzenia. Wpływ sytuacji społecznych na funkcjonowanie człowieka (aktywność, bierność, przystosowanie, współpraca, rywalizacja, konformizm, nonkonformizm, uległość, agresja i przemoc). Wpływ grupy na jednostkę.

Pojęcie konfliktu - rodzaje, geneza i skutki konfliktów. Konstruktywne i destruktywne sposoby rozwiązywania konfliktów. Zasady efektywnego rozwiązania konfliktów.

Pojęcie kryzysu życiowego. Geneza, rodzaje i przebieg kryzysów. Rodzaje wsparcia. Interwencja kryzysowa. Możliwości i bariery w podejmowaniu interwencji wobec osób w starszym wieku. Zasady pomagania w kryzysie. Umiejętności dobrego interwenta.

Ćwiczenia:

- Analizowanie wpływu stereotypów i uprzedzeń na relacje interpersonalne: opiekun-podopieczny, opiekun-rodzina, opiekun-specjaliści.
- Ocenianie następstw konfliktów oraz dobieranie różnych sposobów ich rozwiązywania.
- Ocenianie reakcji człowieka starszego w sytuacji kryzysu życiowego, na podstawie opisu przypadków.
- Rozpoznawanie zaburzeń funkcji poznawczych występujących u osoby starszej w sytuacji kryzysowej, na podstawie opisu sytuacji.

6. Umiejętności społeczne

Umiejętności społeczne – rodzaje i funkcje. Relacje w różnych układach społecznych: osoba-osoba, osoba-grupa, grupa-grupa. Zasady budowania satysfakcjonujących relacji z innymi.

Umiejętności interpersonalne (komunikacja, aktywne słuchanie, asertywność, rozwiązywanie problemów i konfliktów, negocjacje i mediacje).

Komunikacja werbalna i niewerbalna. Komunikowanie się w różnych sytuacjach społecznych. Style komunikowania się. Warunki otwartego i szczerego komunikowania. Unikanie błędów w komunikowaniu się. Organizacja efektywnej komunikacji.

Aktywne słuchanie: zadawanie pytań, streszczanie, parafrazowanie, konkretyzacja, odzwierciedlanie.

Asertywność w różnych sytuacjach społecznych. Czynniki sprzyjające asertywności. Techniki asertywne.

Cechy różnych problemów i sytuacji trudnych. Sposoby rozwiązywania problemów i trudności. Czynniki sprzyjające radzeniu sobie z problemami i trudnościami. Negocjacje.

Ćwiczenia:

- Opracowywanie katalogu zasad sprzyjających satysfakcjonującym kontaktom interpersonalnym.
- Nadawanie oraz interpretowanie komunikatów niewerbalnych.
- Parafrazowanie, streszczanie, konkretyzowanie wypowiedzi osoby starszej.
- Rozpoznawanie komunikatów świadczących o zachowaniach asertywnych, uległych lub agresywnych, w warunkach symulowanych.

- Wykorzystywanie metod negocjacji i technik asertywnych do rozwiązywania problemów, trudności i konfliktów, w warunkach symulowanych.
- Analizowanie problemów i sytuacji trudnych związanych z procesem starzenia się.

7. Stres w pracy opiekuna osoby starszej

Pojęcie stresu, stresora i reakcji stresowej. Analiza funkcjonowania człowieka w sytuacji stresu: pozytywne i negatywne skutki stresu. Czynniki stresogenne występujące w pracy opiekuna osoby starszej. Sposoby radzenia sobie z chronicznym stresem w różnych sytuacjach życiowych i zawodowych. Wartości i postawy w procesie realizacji zadań zawodowych.

Ćwiczenia:

- Porównywanie pozytywnych i negatywnych skutków stresu dotyczących różnych sfer życia jednostki.
- Analizowanie stresorów występujących w pracy opiekuna osoby starszej.
- Identyfikowanie konstruktywnych sposobów radzenia sobie ze stresem, na podstawie obejrzanego filmu.

8. Przedmiot i zakres socjologii

Pojęcia: mikro i makrosystemu społecznego. Cechy, elementy, zasady funkcjonowania mikro i makro systemu społecznego. Metody, techniki i narzędzia badań socjologicznych.

Ćwiczenia:

- Analizowanie zasad funkcjonowania mikrosystemu społecznego, na przykładzie rodziny.
- Analizowanie zasad funkcjonowania makrosystemu społecznego, na przykładzie państwa.

9. Grupy społeczne i więź społeczna

Rodzaje i struktura grup społecznych. Role i pozycje społeczne. Mechanizmy kontroli społecznej. Społeczność lokalna. Wsparcie społeczne – rodzaje i źródła wsparcia.

Ćwiczenia:

- Analizowanie zasad funkcjonowania społeczności lokalnej w miejscu zamieszkania ucznia.
- Ocenianie efektywności różnych form wsparcia społecznego oferowanych przez instytucje pomocy społecznej.

10. Rodzina jako grupa i instytucja społeczna

Pojęcie rodziny. Cechy rodziny jako grupy społecznej i instytucji społecznej. Funkcje rodziny. Model systemowy funkcjonowania rodziny. Społeczne uwarunkowania sytuacji rodziny. Miejsce i rola osoby starszej w systemie rodzinnym. Wpływ więzi rodzinnych na udzielanie wsparcia osobie starszej.

Ćwiczenia:

- Analizowanie cech rodziny jako grupy i instytucji społecznej.
- Porównywanie pozycji osoby starszej w rodzinie prawidłowo i nieprawidłowo funkcjonującej.
- Rozpoznawanie czynników wpływających na kształtowanie więzi wewnątrzrodzinnych.

Środki dydaktyczne

Prezentacje multimedialne dotyczące podstawowych pojęć z psychologii i socjologii, klasyfikacji procesów psychicznych, rodzajów grup społecznych i więzi społecznych.

Scenariusze ćwiczeń, np.: słuchanie ze zrozumieniem, skutki zachowań: asertywnych, uległych i agresywnych.

Artykuły prasowe i nagrania audycji o problemach osób starszych.

Opisy przypadków psychospołecznego funkcjonowania osób starszych.

Nagrania wypowiedzi osób starszych.

Filmy dydaktyczne na temat: procesów psychicznych, asertywności, komunikacji interpersonalnej, miejsca człowieka starego we współczesnym społeczeństwie.

Roczniki i opracowania statystyczne.

Narzędzia badawcze: kwestionariusze, ankiety, wywiad: indywidualny, środowiskowy, psychologiczny.

Uwagi o realizacji

Program przedmiotu nauczania *Podstawy psychologii i socjologii* obejmuje treści z zakresu psychologii ogólnej, rozwojowej, społecznej, gerontologii, komunikacji, umiejętności społecznych oraz socjologii.

Posiadanie elementarnej wiedzy psychologicznej i socjologicznej stanowi podstawę:

- zrozumienia mechanizmów rozwoju i funkcjonowania człowieka starszego w środowisku,
- rozpoznawania potrzeb, problemów człowieka w różnych fazach życia i zdrowia,
- organizacji opieki nad osobą starszą z uwzględnieniem jej oczekiwań, możliwości i ograniczeń,
- kształtowania umiejętności współpracy z innymi, radzenia sobie ze stresem oraz trudnościami,
- planowania oraz podejmowania profesjonalnych działań opiekuńczych,
- rozwijania postaw i cech osobowości, które sprzyjają podmiotowemu podejściu do człowieka starszego i poszanowania jego praw.

Program powinien być realizowany w korelacji z następującymi przedmiotami: Podstawy psychopatologii, Metodyka pracy z podopiecznym, Opieka nad osobą starszą, Organizacja czasu wolnego oraz Promocja zdrowia i profilaktyka. Podczas realizacji programu nauczania szczególną uwagę należy zwrócić na kształtowanie umiejętności obserwowania i interpretowania zachowań osoby starszej, komunikowania się z podopiecznym oraz innymi osobami, respektowania odrębności i autonomii człowieka w starszym wieku.

Osiągnięcie zamierzonych celów kształcenia wymaga stosowania różnych metod nauczania, takich jak: wykład informacyjny, problemowy, konwersatoryjny, dyskusja dydaktyczna, metoda przypadków i sytuacyjna, burza mózgów, ćwiczenia, gry dydaktyczne, metoda inscenizacji, elementy socjodramy oraz metoda projektów. Tematy projektów mogą być opracowywane indywidualnie oraz zespołowo i mogą dotyczyć: Planowania warunków sprzyjających prawidłowemu rozwojowi różnych sfer funkcjonowania człowieka starszego, Modelowania postaw społecznych wobec osób starszych.

Treści programowe dotyczące Umiejętności społecznych zaleca się realizować w formie treningu. Osoba prowadząca trening powinna samodzielnie zaplanować cykl ćwiczeń, które umożliwią uczestnikom zajęć:

- ocenę posiadanych umiejętności interpersonalnych,
- analizę oraz refleksję nad mocnymi i słabymi stronami własnego funkcjonowania w relacjach społecznych,
- planowanie pracy nad sobą poprzez ćwiczenie i rozwijanie niezbędnych umiejętności społecznych/interpersonalnych.

Podczas zajęć należy aktywizować uczniów wykorzystując ich doświadczenie, zainteresowania i predyspozycje psychiczne. Ćwiczenia powinny być prowadzone w grupach do 15 osób, z podziałem na 2-3 osobowe zespoły, w pracowni umiejętności społecznych. Podczas ćwiczeń uczniowie powinni indywidualnie i bezpośrednio doświadczać sytuacji interpersonalnych, a nabyte umiejętności wykorzystywać w procesie opieki nad osobą starszą i w różnych sytuacjach społecznych. Podczas treningu szczególnie zaleca się stosowanie metody inscenizacji. Nauczyciel powinien przygotować scenariusze, na podstawie których uczniowie odgrywają przydzielone im role ukazujące rzeczywiste kontakty interpersonalne, a następnie w toku dyskusji w grupie formułują wnioski na temat problemów przedstawionych w inscenizacji.

W trakcie realizacji programu należy łączyć teorię z praktyką poprzez odpowiedni dobór ćwiczeń i metod nauczania. Nauczyciel powinien dążyć do kształtowania i rozwoju u uczniów empatii oraz wrażliwości na potrzeby i problemy drugiego człowieka. Ważne jest również modelowanie systemu wartości przyszłych opiekunów osób starszych – ułatwi to realizację opieki zgodnie z zasadami etyki oraz z uwzględnieniem praw podopiecznego. Realizując program należy zwrócić uwagę na kształtowanie cech, niezbędnych w zawodzie opiekuna osoby starszej, takich jak: uczciwość, odpowiedzialność, rzetelność, autentyczność, przestrzeganie obowiązujących norm i przepisów.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację działów tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Przedmiot, działy i zadania psychologii	4
2.	Procesy psychiczne	18
3.	Osobowość	9
4.	Psychologia rozwojowa i gerontologia	38
5.	Psychologia społeczna	38
6.	Umiejętności społeczne	28
7.	Stres w pracy opiekuna osoby starszej	10
8.	Przedmiot i zakres socjologii	2
9.	Grupy społeczne i więź społeczna	6
10.	Rodzina jako grupa i instytucja społeczna	12
	Razem	165

Podana w tabeli liczba godzin na realizację poszczególnych działań ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzać zmiany, w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów należy prowadzić systematycznie, na podstawie określonych kryteriów.

Systematyczna kontrola i ocena osiągnięć ucznia umożliwi nauczycielowi dostosowanie metod nauczania, organizacyjnych form pracy oraz środków dydaktycznych do możliwości poznawczych ucznia. Ocena osiągnięć uczniów może być dokonywana na podstawie:

- sprawdzianów ustnych i pisemnych,
- testów osiągnięć szkolnych,
- wykonanych projektów,
- obserwacji pracy ucznia w trakcie wykonywania ćwiczeń.

Podczas kontroli i oceny dokonywanej w formie ustnej, należy zwracać uwagę na merytoryczną jakość wypowiedzi, poprawne posługiwanie się pojęciami i sposób wnioskowania.

Umiejętności praktyczne należy sprawdzać poprzez obserwację zachowania ucznia w trakcie wykonywania ćwiczeń. Podczas obserwacji należy zwracać uwagę na:

- logiczne i twórcze myślenie,
- wykorzystanie wiedzy z innych dziedzin nauki,
- metody pozyskiwania informacji,
- postawę wobec innych,
- osobiste zaangażowanie w realizację ćwiczeń i projektów,
- umiejętność współdziałania w grupie,
- przestrzeganie zasad i reguł postępowania w grupie,
- umiejętność samooceny.

Dodatkowo podczas oceniania projektów należy zwrócić uwagę na:

- trafność koncepcji projektu,
- dobór materiałów źródłowych,
- plan projektu,
- wybór zadań i ich realizację,
- stopień osiągnięcia założonych celów,
- wdrożenie i ewaluację projektu,
- prezentację projektu.

W ocenie końcowej osiągnięć edukacyjnych uczniów zaleca się uwzględnić wyniki wszystkich metod sprawdzania zastosowanych przez nauczyciela.

Literatura

- Ackerman R.J.: Pickering S.E., Zanim będzie za późno, przemoc i kontrola w rodzinie. GWP, Gdańsk 2002
- Agryle M.: Psychologia stosunków międzyludzkich. PWN, Warszawa 1999
- Bocheńska-Seweryn M., Kluzowa K.: Elementy socjologii. Interart, Warszawa 1996
- Bolesławski L. (red.): Seniorzy w polskim społeczeństwie. GUS, Warszawa 1999
- Brzezińska A.: Społeczna psychologia rozwoju. [w] Brzeziński J. (red.): Wykłady z psychologii, t. 3. PWN, Warszawa 2002
- Coni N., Davidson W., Webster S.: Starzenie się. PWN, Warszawa 1994
- Czerniawska O.: Drogi i bezdroża andragogiki i gerontologii. WSHE, Łódź 2000
- Czerniawska O. (red.): Style życia w starości. WSHE, Łódź 1998
- Dzięgielewska M. (red.): Przestrzeń życiowa i społeczna ludzi starych. ITE, Łódź 2000
- Fengler J., Wypalenie w pracy zawodowej, GWP, Gdańsk 2000
- Goleman D., Inteligencja emocjonalna. Zysk i S-ka, Poznań 1997
- Golinowska S. (red.) : Raport o rozwoju społecznym. Polska 1999. Ku godnej i aktywnej starości. UNDP, Warszawa 1999
- Goodman N.: Wstęp do socjologii. Zysk i S-ka, Poznań 2001
- Harwas-Napierała B.: Trempała J., Psychologia rozwoju człowieka. Rozwój funkcji psychicznych. PWN, Warszawa 2003
- Łobożewicz T.: Samopoczucie psychospołeczne ludzi starszych a ich aktywność psychoruchowa [w]: Gerontologia Polska t. 5, nr 3/ 1997
- McKay M., Davis M., Fanning,: Sztuka skutecznego porozumiewania się. GWP, Gdańsk 2002.
- Nęcki Z.: Komunikacja międzyludzka. Drukarnia Antykwa, Kraków-Kluczbork 2000
- Obuchowska I.: Jak radzić sobie z niechcianymi uczuciami. Zysk i S-ka, Poznań 2001
- Oleś P.: Psychologia przełomu połowy życia. KUL, Lublin 2000
- Pease M.: Mowa ciała: jak odczytywać myśli innych ludzi z ich gestów. Jedność, Kielce 2001
- Pervin L. A.: Psychologia osobowości. GWP, Gdańsk 2002
- Pędich W.: Ludzie starzy. CRSS, Warszawa 1996
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowa M.: Psychologia rozwoju człowieka. Zagadnienia ogólne, t. 1. PWN, Warszawa 2000
- Sęk H. (red): Wypalenie zawodowe, przyczyny i zapobieganie. PWN, Warszawa 1998
- Strelau J. (red.): Psychologia. Podręcznik akademicki. GWP, Gdańsk 2002

Szatur-Jaworska B.: Ludzie starzy i starość w polityce społecznej. ASPRA-JR, Warszawa 2000

Szatur-Jaworska B., Halicka M.: Prawa obywatelskie ludzi starszych w Polsce a Europejskie Deklaracje Prawa Człowieka. [w]: *Praca Socjalna* nr 3/1996

Szukalski P.: Trwanie życia osób starszych w Polsce. [w]: *Polityka Społeczna* nr 9/1999

Zych A.: Człowiek wobec starości. Szkice z gerontologii społecznej. Interart, Warszawa 1995

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

PODSTAWY PSYCHOPATOLOGII

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- posłużyć się podstawowymi pojęciami z zakresu psychopatologii,
- wyjaśnić genezę i istotę podstawowych zaburzeń psychicznych u człowieka starszego,
- scharakteryzować podstawowe objawy psychopatologiczne,
- zanalizować obraz kliniczny podstawowych chorób psychicznych,
- nawiązać i utrzymać kontakt z osobą starszą, u której występują zaburzenia psychiczne,
- rozpoznać problemy człowieka psychicznie chorego,
- ułatwić, uzyskanie profesjonalnego wsparcia człowiekowi psychicznie choremu i jego rodzinie,
- poradzić sobie z negatywnymi emocjami w relacji z psychicznie chorą osobą starszą,
- podjąć współpracę ze specjalistami i rodziną w procesie opieki nad osobą psychicznie chorą w warunkach domowych.

Materiał nauczania

1. Przedmiot i działy psychopatologii

Podstawowe pojęcia: norma, patologia, zaburzenia psychiczne, choroby psychiczne. Norma w ujęciu statystycznym, norma w ujęciu rozwojowym, norma w ujęciu społeczno-kulturowym. Psychopatologia ogólna: zaburzenia procesów poznawczych-spostrzegania, myślenia, pamięci, uwagi. Psychopatologia emocji. Zaburzenia aktywności. Zaburzenia świadomości.

Ćwiczenia:

- Identyfikowanie zaburzeń procesów poznawczych występujących u osoby starszej, na podstawie opisu przypadków.
- Ocenienie następstw zaburzeń: emocjonalnych, świadomości i aktywności, na podstawie materiału filmowego.

2. Psychozy schizofreniczne

Geneza i objawy osiowe. Klasyfikacja psychoz schizofrenicznych według ICD – 10 i ich obraz kliniczny. Specyfika kontaktu z osobą psychicznie chorą i jej rodziną. Formy pomocy udzielanej osobom psychicznie chorym. Organizacja opieki nad osobą chorą na schizofrenię. Zasady współpracy z rodziną i specjalistami.

Ćwiczenia:

- Ocenienie możliwości i ograniczeń w samodzielnym funkcjonowaniu osób starszych z psychozami schizofrenicznymi.
- Nawiązywanie kontaktu i prowadzenie rozmowy z osobą starszą, chorą na schizofrenię (inscenizacja).
- Organizowanie współpracy z rodziną w procesie opieki nad osobą starszą z objawami schizofrenii.

3. Zaburzenia nastroju

Koncepcje powstania i rozwoju zaburzeń nastroju, obraz kliniczny, objawy osiowe, typy. Klasyfikacja zaburzeń nastroju według ICD – 10. Nawiązywanie kontaktu i organizacja opieki nad osobą z zaburzeniami nastroju.

Ćwiczenia:

- Identyfikowanie objawów zaburzeń nastroju występujących u osoby starszej, na podstawie opisu przypadku.
- Planowanie form wsparcia dla osób starszych z zaburzeniami nastroju.

4. Zaburzenia nerwicowe i psychosomatyczne

Wybrane koncepcje powstawania oraz rozwoju zaburzeń nerwicowych i psychosomatycznych. Geneza, mechanizm i dynamika zaburzeń nerwicowych w okresie starości. Rodzaje zaburzeń nerwicowych według ICD – 10.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie zaburzeń nerwicowych i psychosomatycznych u osoby starszej na podstawie opisu przypadków lub filmu.
- Analizowanie zależności zachodzących między zaburzeniami nerwicowymi i psychosomatycznymi a problemami i potrzebami osoby starszej.

5. Zaburzenia osobowości

Koncepcja zaburzeń osobowości. Istota i cechy zaburzeń osobowości u osób starszych. Typy osobowości nieprawidłowych według ICD – 10. Praca opiekuńcza z osobą starszą z zaburzoną osobowością.

Ćwiczenia:

- Analizowanie zależności zachodzących pomiędzy typem zaburzonej osobowości a trudnościami w funkcjonowaniu osoby starszej w środowisku społecznym na podstawie obejrzanego filmu.
- Planowanie opieki nad osobą starszą z zaburzoną osobowością.

6. Psychopatologia okresu inwolucji

Zaburzenia psychiczne u osób starszych, psychozy otępienne, zasady postępowania.

Ćwiczenia:

- Identyfikowanie zaburzeń psychicznych u osób starszych na podstawie obejrzanego filmu.
- Planowanie działań opiekuńczych dostosowanych do potrzeb osób starszych z zaburzeniami psychicznymi.

Środki dydaktyczne

Podręczniki dydaktyczne.

Artykuły prasowe o społecznym funkcjonowaniu osób chorych psychicznie.

Filmy dydaktyczne i popularnonaukowe (np. o objawach chorób psychicznych).

Filmy fabularne (np. Piękny umysł).

Ustawa o ochronie zdrowia psychicznego.

Nagrania dźwiękowe wypowiedzi osób chorych psychicznie lub z zaburzeniami psychicznymi.

Prezentacja multimedialna dotycząca definicji i objawów osiowych chorób psychicznych.

Arkusze ćwiczeń (np. scenariusz rozmowy z osobą psychicznie chorą).

Uwagi o realizacji

Celem realizacji programu nauczania Podstawy psychopatologii jest kształtowanie umiejętności nawiązywania i utrzymywania efektywnego kontaktu z osobami psychicznie chorymi (z uwzględnieniem specyfiki różnych rodzajów zaburzeń), organizacji i realizacji opieki nad osobami starszymi z różnymi zaburzeniami psychicznymi, udzielenia wsparcia społecznego rodzinie osoby psychicznie chorej. Podczas realizacji programu szczególną uwagę należy zwrócić na rozpoznawanie możliwości i ograniczeń w funkcjonowaniu osób psychicznie chorych oraz sposoby komunikowania się z osobami psychicznie chorymi. Program należy realizować w korelacji z przedmiotami: Podstawy

psychologii i socjologii, Choroby wieku starszego, Metodyka pracy z podopiecznym, Opieka nad osobą starszą, Zajęcia praktyczne.

Osiągnięcie założonych celów kształcenia wymaga stosowania metod nauczania, takich jak: wykład problemowy i konwersatoryjny, metoda przypadków, dyskusja dydaktyczna, ćwiczenia, gry dydaktyczne, inscenizacja, metoda projektów. Istotna dla realizacji programu przedmiotu jest możliwość prowadzenia obserwacji i identyfikacji rzeczywistych objawów psychopatologicznych poprzez: oglądanie dokumentów filmowych, bezpośrednią obserwację funkcjonowania osób z zaburzeniami psychicznymi przebywającymi w ośrodkach dziennego wsparcia, bezpośrednio doświadczenia z zajęć praktycznych w placówkach świadczących opiekę oraz wsparcie osobom psychicznie chorym i ich rodzinom.

Szczególnie ważne jest stosowanie metody projektów, która umożliwi kształtowanie umiejętności korzystania z różnych źródeł informacji, stosowania wiedzy teoretycznej w praktyce, rozwiązywania problemów oraz podejmowania decyzji związanych z organizacją i realizacją kompleksowej opieki nad osobą psychicznie chorą. Projekty mogą dotyczyć: metod aktywizacji społecznej osób starszych - psychicznie chorych, odbudowy i wzmocnienia więzi rodzinnych, modelowania postaw społecznych wobec osób psychicznie chorych.

Ćwiczenia należy prowadzić w pracowni umiejętności społecznych w grupach do 15 uczniów, z podziałem na zespoły 2 – 3 osobowe. Podczas zajęć uczniowie powinni mieć możliwość korzystania z materiałów źródłowych oraz zasobów Internetu. Zaleca się organizowanie wycieczek edukacyjnych do placówek pomocy społecznej dla osób psychicznie chorych.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację działań tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Przedmiot i działy psychopatologii	6
2.	Psychozy schizofreniczne	15
3.	Zaburzenia nastroju	10
4.	Zaburzenia nerwicowe i psychosomatyczne	10
5.	Zaburzenia osobowości	10
6.	Psychopatologia okresu inwolucji	15
Razem		66

Podana w tabeli liczba godzin na realizację poszczególnych działań ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzać zmiany w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie i ocenienie osiągnięć uczniów należy prowadzić przez cały czas realizacji programu nauczania przedmiotu, na podstawie określonych kryteriów. Systematyczne sprawdzanie i ocenianie powinno motywować uczniów do nauki, samodzielnej pracy i samooceny. Wpływa również na kształtowanie dyscypliny, pracowitości oraz odpowiedzialności za wyniki pracy.

Oceny osiągnięć uczniów proponuje się dokonywać na podstawie:

- sprawdzianów ustnych i pisemnych,
- testów osiągnięć szkolnych,
- wykonanych projektów,
- obserwacji pracy ucznia podczas wykonywania ćwiczeń.

Podczas kontroli osiągnięć ucznia należy zwracać uwagę na merytoryczną jakość wypowiedzi, poprawne posługiwanie się terminologią zawodową i sposób wnioskowania.

Umiejętności praktyczne należy sprawdzać poprzez obserwację zachowania ucznia w trakcie wykonywania ćwiczeń. Podczas obserwacji należy zwracać uwagę na:

- umiejętność rozpoznawania potrzeb i formułowania problemów osób chorych psychicznie,
- dobór form wsparcia osób psychicznie chorych w starszym wieku,
- planowanie opieki nad osobą psychicznie chorą,
- postawę wobec innych,
- osobiste zaangażowanie w realizację projektów.

Ocenianie prac projektowych powinno być prowadzone na etapie planowania, realizacji i prezentacji projektu.

W ocenie końcowej osiągnięć edukacyjnych uczniów należy uwzględnić wyniki wszystkich metod sprawdzania stosowanych przez nauczyciela oraz samoocenę ucznia.

Literatura

- Aleksandrowicz J.: Psychopatologia zaburzeń nerwicowych i osobowości. Wyd. UJ, Kraków 2002
- Aleksandrowicz J.: Zaburzenia nerwicowe, zaburzenia osobowości i zachowania dorosłych (według ICD-10). Psychopatologia, diagnostyka, leczenie. Wyd. UJ, Kraków 1998
- Baldwin D.S., Hirschfeld R.M.A.: Depresja. Via Medica, Gdańsk 2001
- Bilikiewicz A. (red.): Psychiatria, podręcznik dla studentów. PZWL, Warszawa 2001
- Cierpiątkowska L.: Psychopatologia. SCHOLAR, Warszawa, 2007
- Kępiński A.: Melancholia. Książka i Wiedza, Warszawa 1993
- Meder J. (red.): Praca socjalna z osobami z zaburzeniami psychicznymi. Śląsk, Katowice 2002
- Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych. Rewizja dziesiąta. Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania w ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne. Kraków – Warszawa 1997
- Opoczyńska M.: Kim jestem? Doświadczenie choroby psychicznej a stawanie się sobą. Wyd. UJ, Kraków 2001
- Seligman M., Walker E., Rosenhan D.: Psychopatologia. GWP, Gdańsk 2003
- Sęk H.: Wprowadzenie do psychologii klinicznej. PWN, Warszawa 2001
- Sęk H.: Psychologia kliniczna. PWN, Warszawa 2008

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

POLITYKA SPOŁECZNA

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- określić podstawowe cele i zadania polityki społecznej w Polsce,
- wykazać zależność między polityką społeczną a polityką gospodarczą,
- określić rolę państwa i innych podmiotów w kształtowaniu polityki społecznej wobec osób starszych w Polsce,
- określić źródła potrzeb osób starszych,
- scharakteryzować naczelną zasady systemu zabezpieczenia społecznego,
- scharakteryzować świadczenia emerytalne, rentowe i zdrowotne,
- wyjaśnić przesłanki nabycia i utraty świadczeń zabezpieczenia społecznego,
- określić zasady organizacji pomocy społecznej w Polsce,
- wykazać zależność między polityką społeczną a pomocą społeczną,
- określić podstawowe cele i zadania polityki społecznej Unii Europejskiej na rzecz osób starszych,
- określić rolę i zadania administracji publicznej wobec osób starszych w Polsce,
- określić rolę i pozycję organizacji pozarządowych niosących pomoc osobom starszym,
- scharakteryzować środki i instrumenty służące realizacji zasady równości i sprawiedliwości społecznej,
- określić zasady funkcjonowania instytucji służących ochronie praw człowieka i obywatela,
- zanalizować aktualne problemy społeczne w Polsce,
- scharakteryzować przyczyny i dobrać sposoby rozwiązywania problemów społecznych osób starszych,
- określić sposoby i formy łagodzenia problemów społecznych.

Materiał nauczania

1. Przedmiot i zakres działania polityki społecznej

Pojęcie polityki i polityki społecznej. Kwestie społeczne jako obszar zainteresowań polityki społecznej. Podstawowe doktryny polityki społecznej. Etapy i kierunki rozwoju polityki społecznej. Wpływ polityki gospodarczej na politykę społeczną. Rola państwa i społeczeństwa w kształtowaniu polityki społecznej.

Ćwiczenia:

- Analizowanie kwestii społecznych dotyczących osób starszych w ujęciu historycznym.
- Analizowanie wpływu polityki gospodarczej na politykę społeczną.

2. Cele i zadania polityki społecznej

Cele polityki społecznej. Potrzeby osób starszych i sposoby ich zaspokajania. Rola podmiotów publicznych i niepublicznych w zaspokajaniu potrzeb osób starszych.

Ćwiczenia:

- Klasyfikowanie potrzeb osób starszych oraz sposobów ich zaspokajania, na podstawie badań przeprowadzonych w środowisku lokalnym.
- Analizowanie sposobów działania podmiotów publicznych i niepublicznych w procesie zaspokajania potrzeb osób starszych.

3. Instrumenty polityki społecznej

System zabezpieczenia społecznego. Techniki zabezpieczenia społecznego. Ubezpieczenia i zaopatrzenie społeczne. Świadczenia emerytalne i rentowe. Struktura organizacyjna pomocy społecznej. Polityka społeczna a pomoc społeczna.

Ćwiczenia:

- Porównywanie zasad przyznawania świadczeń socjalnych dla osób starszych i niepełnosprawnych.
- Rozróżnianie poszczególnych rodzajów świadczeń rentowych i emerytalnych.
- Analizowanie systemu emerytalnego obowiązującego w Polsce.

4. Sektory, podmioty i poziomy polityki społecznej

Rola i zadania międzynarodowych i krajowych podmiotów polityki społecznej. Podstawowe regulacje prawa międzynarodowego kształtujące politykę wobec osób starszych. Instrumenty europejskiej polityki społecznej. Samorząd terytorialny i jego rola w rozwiązywaniu problemów osób starszych. Skuteczność lokalnej polityki społecznej. Organizacje pozarządowe i inne podmioty polityki społecznej działające na rzecz rozwiązywania problemów osób starszych.

Ćwiczenia:

- Analizowanie zadań samorządu terytorialnego w zakresie polityki społecznej i sposobów jej realizacji.
- Analizowanie roli i zadań organizacji pozarządowych w zakresie udzielania wsparcia osobom starszym.
- Porównywanie systemów zabezpieczenia społecznego osób starszych obowiązujących w krajach Unii Europejskiej.

5. Zasady i wartości w polityce społecznej

Wartości i prawa człowieka w polityce społecznej. Prawa i wolności obywatelskie. Pojęcie równości i sprawiedliwości społecznej. Prawa obywatelskie, polityczne, ekonomiczne, socjalne i kulturalne. Gwarancje prawne i instytucjonalne praw człowieka w Polsce i na świecie. Rola prawa w polityce społecznej.

Ćwiczenia:

- Analizowanie praw obywatelskich, politycznych, ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych jednostki.
- Analizowanie kompetencji Rzecznika Praw Obywatelskich.

6. Współczesne problemy i kwestie społeczne

Pojęcie kwestii społecznej i problemu społecznego. Aktualne kwestie społeczne w Polsce: ubóstwo, zjawiska patologii społecznej, dezorganizacja rodziny, zagrożenia zdrowia. Poziom dochodów ludności a poziom i styl życia. Proces starzenia się społeczeństwa. Mechanizmy i kierunki łagodzenia kwestii społecznych. Znaczenie profilaktyki w przeciwdziałaniu kwestiom społecznym. Instytucje a kwestie społeczne.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie przyczyn powstawania problemów społecznych.
- Identyfikowanie problemów osób starszych występujących w środowisku lokalnym.
- Analizowanie powiązań i zależności między poszczególnymi kwestiami i problemami społecznymi.
- Ocenianie skali aktualnych problemów społecznych w Polsce, na podstawie materiałów prasowych.
- Ocenianie skuteczności stosowanych metod rozwiązywania problemów społecznych.

Środki dydaktyczne

Opracowania monograficzne.

Akty prawne.

Materiały prasowe. Roczniki statystyczne.

Publikacje organów rządowych, samorządowych i organizacji pozarządowych.

Czasopisma.

Filmy dydaktyczne na temat problemów osób starszych i praw człowieka.

Prezentacje multimedialne.

Uwagi o realizacji

Program nauczania przedmiotu Polityka społeczna obejmuje treści dotyczące podmiotów i instrumentów polityki społecznej oraz problemów i kwestii społecznych występujących we współczesnym świecie. Podczas realizacji programu szczególną uwagę należy zwrócić na mechanizmy zapobiegania oraz łagodzenia kwestii i problemów społecznych osób starszych.

W procesie kształcenia zaleca się stosowanie podających i aktywizujących metod nauczania, takich jak: wykład konwersatoryjny, dyskusja dydaktyczna, metoda przypadków, metoda projektów oraz ćwiczenia. Preferowanymi metodami prowadzenia zajęć powinny być: dyskusja dydaktyczna, metoda przypadków, metoda projektów oraz ćwiczenia. Dyskusja dydaktyczna ma szczególne znaczenie w przygotowaniu opiekuna do roli rzecznika interesów podopiecznego. Dyskusja pobudza aktywność intelektualną uczniów, umożliwia doskonalenie poprawności myślenia, precyzji wyrażania poglądów oraz formułowania wniosków.

Zajęcia powinny być prowadzone w pracowni umiejętności społecznych. W czasie ćwiczeń szczególną uwagę należy zwrócić na rozpoznawanie problemów i badanie przypadków mających swoje odzwierciedlenie w aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz politycznej.

W procesie kształcenia należy rozwijać cechy osobowości pożądane u osoby pełniącej funkcję opiekuna osoby starszej, takie jak: zdolność analitycznego myślenia i wnioskowania, umiejętność pozyskiwania informacji z materiałów źródłowych, zdolność współpracy z instytucjami i organizacjami działającymi w środowisku lokalnym.

Zaleca się organizowanie wycieczek dydaktycznych do instytucji kształtujących politykę społeczną oraz spotkań ze specjalistami odpowiedzialnymi za rozwiązywanie problemów osób starszych.

W procesie realizacji programu, w celu integracji wiedzy i zespołowego działania, nauczyciel może zaproponować uczniom

tematy projektów, do opracowania w zespołach 3-4 osobowych, dotyczące rzeczywistych problemów osób starszych, np.: łagodzenie negatywnych skutków ograniczeń w funkcjonowaniu osoby starszej w środowisku lokalnym, metody integracji społecznej osób starszych, rozwijanie świadomości osób starszych w zakresie praw człowieka i obywatela.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację poszczególnych działań tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Przedmiot i zakres działania polityki społecznej	10
2.	Cele i zadania polityki społecznej	12
3.	Instrumenty polityki społecznej	12
4.	Sektory, podmioty i poziomy polityki społecznej	15
5.	Zasady i wartości w polityce społecznej	10
6.	Współczesne problemy i kwestie społeczne	40
Razem		99

Podana w tabeli liczba godzin na realizację poszczególnych działań ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzać zmiany w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów należy przeprowadzać systematycznie, na podstawie określonych kryteriów. Systematyczne sprawdzanie i ocenianie motywuje uczniów do nauki, wpływa na kształtowanie dyscypliny, pracowitości oraz odpowiedzialności za wyniki pracy.

Osiągnięcia szkolne uczniów można oceniać na podstawie:

- sprawdzianów pisemnych,
- sprawdzianów ustnych,
- testów osiągnięć szkolnych,
- wykonanych projektów,
- obserwacji pracy ucznia podczas wykonywania ćwiczeń.

Podczas kontroli i oceny dokonywanej w formie ustnej należy przede wszystkim zwrócić uwagę na merytoryczną analizę poszczególnych kwestii społecznych, z uwzględnieniem zasad i zakresu działania podmiotów kształtujących politykę społeczną.

Obserwując pracę uczniów należy zwracać uwagę na:

- umiejętność współpracy w grupie,
- umiejętność twórczego myślenia,
- dobór argumentacji i sposobów rozwiązywania problemów.

W ocenie końcowej należy uwzględnić wyniki wszystkich metod sprawdzania osiągnięć ucznia stosowanych przez nauczyciela.

Literatura

Auleytner J., Głąbicka K.: Polskie kwestie socjalne na przełomie wieków. Elipsa, Warszawa 2001

Auleytner J., Głąbicka K.: Polityka społeczna pomiędzy opiekuńczością a pomocniczością. WSiP, Warszawa 2000

Auleytner J.: Polityka społeczna. Teoria i organizacja. WSP TWP, Warszawa 2000

Auleytner J.: Polityka społeczna, czyli ujarzmianie chaosu socjalnego. WSP TWP, Warszawa 2002

Auleytner J.: Polska polityka społeczna. Kreowanie ładu społecznego. TWP WSP, Warszawa 2005

Bajan K.: Polityka gospodarcza i społeczna (Polska w Unii Europejskiej). Wydawnictwo. Naukowe Wyższej Szkoły Kupieckiej, Łódź 2005

Balcerzak-Paradowska B. (red.): Praca i polityka społeczna wobec wyzwań integracji. IPISS, Warszawa 2007

Brodecki Z. (red.): Ochrona praw jednostki. Wydawnictwo Prawnicze. LexisNexis, Warszawa 2004

Brodecki Z. (red.): Zatrudnienie i ochrona socjalna. Wydawnictwo Prawnicze. Lexis Nexis, Warszawa 2004

Barr N.: Ekonomia polityki społecznej. Wydawnictwo AE, Poznań 1994

Ćwiertniak B. M. (red.): Prawo pracy., ubezpieczenie społeczne, polityka społeczna. Wybrane zagadnienia. Opole 1998

Ćwiertniak B. M. (red.): Prawo pracy. Zabezpieczenie społeczne - z aktualnych zagadnień. WSZiA, Opole 2001

Frączkiewicz-Wronka A (red.): Samorządowa polityka społeczna. Elipsa, Warszawa 2002

Gilejko L., Błaszczuk B.: Polityka rynku pracy, doświadczenia europejskie i polskie. ASPRA-JR, Pułtusk 2008

Głąbicka .K.: Polityka społeczna w Unii Europejskiej, aspekty aksjologiczne i empiryczne. Elipsa, Warszawa 2001

Golinowska S.: Polityka społeczna – koncepcje, instytucje, koszty. Poltext, Warszawa 2000

Golinowska S. (red.): Polska bieda II: kryteria, ocena, przeciwdziałanie. IPISS, Warszawa 1997

Golinowska S.: Polityka społeczna państwa w gospodarce rynkowej. PWN, Warszawa 1994

Gorczycka E.: Polityka społeczna wobec osób niepełnosprawnych. Wyd. PC, Częstochowa 1992

Januszek H. (red.): Socjologiczne i ekonomiczne zagadnienia gospodarki rynkowej - szanse i zagrożenia. Wyd. AE, Poznań 2002

Jończyk J.: Zabezpieczenie społeczne. Aspra Jr. Zakamycze, Kraków 2006

Kawczyńska-Butrym Z.: Niepełnosprawność – specyfika pomocy społecznej. BPS, Warszawa 1996

Kowalak T.: Marginalność i marginalizacja społeczna. BPS, Warszawa 1998

Kroszel J.: Podstawy polityki społecznej. Wyd. Terra, Poznań – Wrocław 1997

Książkowski M.: Modele polityki społecznej. IPiSS, Warszawa 1999

Kurzynowski A (red.): Polityka społeczna, SGH – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2006

Red. Kwiatkowski S.: Edukacja zawodowa wobec rynku pracy, IPiSS,IBE, Warszawa 2001

Przymeński A: Bezdomność jako kwestia społeczna w Polsce współczesnej. Wydawnictwo. AE, Poznań 2001

Ratyński W.: Problemy i dylematy polityki społecznej w Polsce. Difin, Warszawa 2003

Rysz-Kowalczyk B. (red.): Leksykon polityki społecznej. Aspra-Jr, Warszawa 2002

Rysz-Kowalczyk B., Szatur-Jaworska B. (red.): Wokół teorii polityki społecznej. IPS, Warszawa 2003

Salwa Z.: Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych. Wydawnictwo Prawnicze. LexisNexis, Warszawa 2006

Sokołowski T.: Międzynarodowa ochrona praw człowieka. Wyd. Zarys, Warszawa 2004

Tarnowska E.: Przeciw biedzie - programy, pomysły, inicjatywy. Oficyna Naukowa, Warszawa 2002

Zieliński T.: Obywatel - jego wolności. Warszawa 1998.

Ziemiński Z.: Sprawiedliwość społeczna jako pojęcie prawne. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1996

www.mpips.gov.pl

www.niepełnosprawni.gov.pl

www.ipiss.com.pl

www.problemy.ps.pl

www.politykaspoeczna.gov.pl

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

PODSTAWY PRAWA I EKONOMIKI

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- posłużyć się podstawowymi pojęciami z zakresu prawa i ekonomii,
- skorzystać z różnych źródeł prawa,
- wyjaśnić istotę wykładni prawa,
- zinterpretować wybrane przepisy prawa cywilnego, administracyjnego, karnego, finansowego oraz prawa pracy,
- zanalizować uregulowania prawne dotyczące zawodu opiekuna osoby starszej,
- określić prawa i obowiązki osób niepełnosprawnych oraz osób z zaburzeniami psychicznymi, a także prawa i obowiązki opiekuna wobec tych osób,
- zastosować przepisy prawa w działalności zawodowej,
- sporządzić pisma urzędowe,
- udzielić pomocy w rozwiązywaniu elementarnych problemów prawnych podopiecznego,
- przewidzieć skutki prawne określonych działań,
- zastosować przepisy prawa dotyczące prowadzenia działalności gospodarczej,
- określić rolę prawa w kształtowaniu relacji rodzinnych,
- zanalizować procedurę administracyjną obowiązującą w sprawach dotyczących pomocy społecznej,
- scharakteryzować instytucję ubezwłasnowolnienia w ujęciu prawnym,
- wykazać podstawowe różnice między postępowaniem cywilnym a administracyjnym,
- scharakteryzować naczelną zasady i instytucje prawa karnego,
- wyjaśnić zasady działania mechanizmu rynkowego w gospodarce,
- zastosować zasady organizacji i planowania pracy opiekuna osoby starszej,
- zastosować przepisy prawa z zakresu ochrony danych osobowych,
- dochować tajemnicy zawodowej,
- zastosować przepisy prawa pracy,
- zorganizować stanowisko pracy zgodnie z wymaganiami ergonomii,
- zastosować przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony środowiska.

Materiał nauczania

1. Podstawowe pojęcia z zakresu prawa

Pojęcia prawne. Pojęcia i rodzaje przepisów prawa. Rodzaje i ogólna charakterystyka aktów prawnych. Sposoby powstawania prawa. Źródła prawa. Struktura i hierarchia generalnych aktów prawnych. Obowiązki prawa co do miejsca, czasu i osoby. Stosowanie przepisów prawa w pracy opiekuna osoby starszej.

Ćwiczenia:

- Wykazywanie różnic między poszczególnymi źródłami prawa.
- Korzystanie z przepisów prawa dotyczących organizacji opieki nad osobą starszą.

2. Prawo cywilne i postępowanie cywilne

Osoby fizyczne a osoby prawne. Zdolność prawna, zdolność do czynności prawnych. Rodzaje, formy i przesłanki ważności czynności prawnych. Przedstawicielstwo ustawowe a pełnomocnictwo. Ubezważnowolnienie i jego skutki. Pojęcie zobowiązania. Sposoby zawierania umów. Czyny niedozwolone. Treść i granice prawa własności. Prawa rzeczowe. Ochrona własności. Testament a dziedziczenie ustawowe. Wydziedziczenie, zachówek. Postępowanie cywilne procesowe i nieprocesowe. Pisma procesowe – pojęcie i cechy.

Ćwiczenia:

- Analizowanie przyczyn i skutków ubezwłasnowolnienia, na podstawie opisu przypadków.
- Sporządzanie pism procesowych i umów, na podstawie obowiązujących wzorów.
- Wykazywanie różnic między potocznym a prawnym rozumieniem instytucji prawnych.

3. Prawo rodzinne i opiekuńcze

Powstanie i ustanie małżeństwa. Stosunki majątkowe między małżonkami. Status prawny dziecka. Władza rodzicielska. Przynależenie i jego skutki. Opieka a kuratela. Obowiązek alimentacyjny.

Ćwiczenia:

- Analizowanie orzecznictwa sądowego w sprawach rodzinnych i opiekuńczych.
- Sporządzanie pism procesowych z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego.

- Analizowanie wzajemnych relacji między rodzicami i dziećmi oraz między przysposabiającymi a przysposobionym.
- Wykazywanie różnic między opieką a kuratelą oraz między opieką prawną i opieką faktyczną.

4. Prawo administracyjne i administracja socjalna

Struktura organów administracji publicznej. Administracja rządowa a samorządowa. Zadania własne a zadania zlecone jednostek samorządu terytorialnego. Pomoc społeczna w strukturze administracyjnej. Świadczenia pomocy społecznej ze szczególnym uwzględnieniem pomocy osobom starszym. Prawa osób niepełnosprawnych, w tym prawa pracownika niepełnosprawnego. Prawa i obowiązki osób z zaburzeniami psychicznymi. Środki przymusu stosowane wobec osób z zaburzeniami psychicznymi.

Ćwiczenia:

- Analizowanie poszczególnych świadczeń pomocy społecznej oraz wykazywanie zasadności ich przyznawania.
- Sporządzanie podstawowych dokumentów dotyczących pomocy społecznej na podstawie obowiązujących wzorów.

5. Postępowanie administracyjne

Terminy załatwiania spraw w postępowaniu administracyjnym. Decyzja, postanowienie i ugoda administracyjna. Odwołanie a zażalenie. Postępowanie w sprawach skarg i wniosków. Postępowanie przed sądem administracyjnym. Postępowanie w sprawie udzielania świadczeń pomocy społecznej.

Ćwiczenia:

- Redagowanie pism w tym: decyzji, odwołania, skargi w postępowaniu administracyjnym oraz skargi w postępowaniu sądowo – administracyjnym.
- Analizowanie przyczyn i skutków przewlekłego załatwiania spraw administracyjnych.

6. Prawo karne i postępowanie karne

Zasady odpowiedzialności karnej. Przesłębstwo a wykroczenie. Kary i środki karne. Obrona konieczna a stan wyższej konieczności. Prawa pokrzywdzonego. Adwokat w postępowaniu karnym.

Ćwiczenia:

- Analizowanie wybranych przestępstw przeciwko życiu, zdrowiu, rodzinie i opiece.
- Analizowanie dylematów związanych z zastosowaniem środków obrony koniecznej.

7. Prawo finansowe

Pojęcie i rodzaje podatków. Podatki i opłaty. Zasady rocznego rozliczenia podatkowego. Rozliczenia indywidualne i rodzinne. Ulgi i zwroty podatków. Spadki i darowizny. Zasady opracowania budżetu domowego. Racjonalne gospodarowanie środkami finansowymi.

Ćwiczenia:

- Sporządzenie rocznego rozliczenia podatkowego.
- Analizowanie zasad korzystania z ulg podatkowych.
- Opracowywanie przykładowego budżetu osoby starszej samotnie prowadzącej gospodarstwo domowe.

8. Podstawowe pojęcia z zakresu ekonomii

Przedmiot i zakres ekonomii. Potrzeby ludzkie a zasoby. Popyt i podaż. Czynniki wzrostu i rozwoju gospodarczego. System pieniądza – kredytowy. Waloryzacja rent i emerytur. Prawne podstawy prowadzenia działalności gospodarczej.

Ćwiczenia:

- Różnicowanie potrzeb i zasobów osób starszych, na podstawie opisu przypadków.
- Analizowanie zasad i warunków przyznawania kredytów osobom starszym.

9. Prawo pracy

Pojęcie, przedmiot, funkcje i właściwości prawa pracy. Źródła i zasady prawa pracy. Równe traktowanie w zatrudnieniu. Stosunek pracy – nawiązanie, rozwiązanie, zmiana i wygaśnięcie. Strony stosunku pracy – prawa i obowiązki. Wynagrodzenia za pracę i inne świadczenia związane z pracą. Czas pracy. Urlopy pracownicze. Odpowiedzialność w stosunkach pracy. Ochrona pracy. Układy zbiorowe pracy.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie zachowań naruszających zakaz dyskryminacji w zatrudnieniu.

10. Bezpieczeństwo i higiena pracy

Przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy obowiązujące w pracy opiekuna osoby starszej. Przepisy przeciwpożarowe. Ochrona środowiska.

Przeciwdziałanie sytuacjom zagrożenia zdrowia i życia w miejscu pracy. Ergonomia pracy.

Ćwiczenia:

- Opracowywanie założeń organizacji stanowiska pracy opiekuna z uwzględnieniem wymagań ergonomii.
- Określanie obowiązków pracownika i pracodawcy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy.
- Rozpoznawanie zagrożeń dla zdrowia występujących w środowisku pracy opiekuna.

11. Organizacja i zarządzanie

Pojęcie organizacji. Struktura organizacji. Plan, jego znaczenie i rodzaje. Zasady organizowania pracy własnej. Style kierowania. Podejmowanie decyzji. Pojęcie i typy konfliktów. Konflikt w organizacji, w tym konflikty decyzyjne. Patologia w sytuacjach kierowniczych. Kultura organizacji.

Ćwiczenia:

- Formułowanie misji organizacji pozarządowej.
- Sporządzanie przykładowego planu działania organizacji.

Środki dydaktyczne

Pozycje monograficzne, podręczniki.

Akty prawne.

Komentarze do aktów prawnych.

Zbiory orzeczeń.

Przepisy BHP.

Kodeks pracy.

Czasopisma, materiały prasowe.

Wzory pism, formularze.

Wzory pism procesowych.

Publikacje organów rządowych i samorządowych.

Prezentacje multimedialne.

Uwagi o realizacji

Program przedmiotu Podstawy prawa i ekonomiki zawiera treści z zakresu wybranych gałęzi prawa: cywilnego, rodzinnego, administracyjnego, karnego, finansowego i prawa pracy oraz z zakresu ekonomii i funkcjonowania instytucji o charakterze prawnym.

Głównym celem realizacji programu przedmiotu jest zapoznanie uczniów z podstawowymi pojęciami z zakresu prawa i ekonomii, wybranymi instytucjami prawnymi oraz prawami rządzącymi życiem społeczno – gospodarczym. Istotne jest wykazanie zależności między prawem a ekonomią, a także wpływu obu dziedzin na sposób wykonywania obowiązków opiekuna osoby starszej. Należy również zwrócić uwagę na treści dotyczące teorii organizacji i zarządzania, a także najistotniejsze dla zawodu opiekuna osoby starszej zagadnienia z zakresu administracji publicznej. W procesie realizacji programu zaleca się rozwijanie u uczniów poczucia odpowiedzialności za wykonywaną pracę oraz przestrzeganie obowiązujących przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej i ochrony środowiska.

Osiągnięcie zaplanowanych celów kształcenia umożliwi stosowanie podających i aktywizujących metod nauczania, takich jak: wykład konwersatoryjny, dyskusja dydaktyczna, metoda przypadków oraz ćwiczenia. Proponuje się tworzenie na zajęciach sytuacji problemowych skłaniających uczniów do aktywnego uczestnictwa i określenia własnego stanowiska w omawianych kwestiach.

Podczas analizy poszczególnych zagadnień prawnych zaleca się korzystanie z opisu przypadków przedstawiających rzeczywiste sytuacje i problemy dotyczące stosowania prawa rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa administracyjnego i socjalnego. Należy również zwrócić uwagę na prawne konsekwencje naruszenia tajemnicy zawodowej oraz ujawnienia chronionych danych osobowych.

Wskazane jest organizowanie wycieczek dydaktycznych do urzędów, organizacji i instytucji, których zadaniem jest rozwiązywanie kwestii społecznych objętych programem nauczania. Bezpośredni kontakt ze specjalistami - praktykami ułatwi uczniom zrozumienie procesu stosowania prawa.

Podczas zajęć uczniowie powinni mieć możliwość korzystania z aktów prawnych, komentarzy i materiałów prasowych oraz programów prawniczych i zasobów Internetu. W tym celu część zajęć należy prowadzić w odpowiednio wyposażonej pracowni komputerowej, w grupach 15 osobowych.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację poszczególnych działów tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Podstawowe pojęcia z zakresu prawa	6
2.	Prawo cywilne i postępowanie cywilne	10
3.	Prawo rodzinne i opiekuńcze	10
4.	Prawo administracyjne i administracja socjalna	11
5.	Postępowanie administracyjne	8
6.	Prawo karne i postępowanie karne	8
7.	Prawo finansowe	8
8.	Podstawowe pojęcia z zakresu ekonomii	10
9.	Prawo pracy	8
10.	Bezpieczeństwo i higiena pracy	12
11.	Organizacja i zarządzanie	8
Razem		99

Podana w tabeli liczba godzin na realizację poszczególnych działów ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzać zmiany w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów należy prowadzić przez cały czas realizacji programu, na podstawie określonych kryteriów. Kryteria oceniania powinny uwzględniać zaplanowane w programie szczegółowe cele kształcenia.

Osiągnięcia uczniów można oceniać na podstawie:

- sprawdzianów pisemnych,
- sprawdzianów ustnych,
- testów osiągnięć szkolnych,
- obserwacji pracy ucznia podczas wykonywania ćwiczeń.

Podczas kontroli i oceny dokonywanej w formie ustnej, szczególną uwagę należy zwracać na umiejętności: posługiwania się obowiązującą terminologią, wnioskowania i doboru argumentacji, interpretowania wybranych przepisów prawa oraz identyfikowania źródeł prawa.

Obserwując pracę uczniów należy zwracać uwagę na:

- sporządzanie pism urzędowych,
- współpracę w grupie,
- stosowanie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy,
- twórcze myślenie,
- rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów prawnych.

W szczególności należy wziąć pod uwagę umiejętność rozwiązywania podstawowych kazusów z zakresu prawa socjalnego.

W ocenie końcowej należy uwzględnić wyniki wszystkich metod sprawdzania osiągnięć ucznia stosowanych przez nauczyciela.

Literatura

- Adamiak B., Borkowski J.: Postępowanie administracyjne i sądowo administracyjne, Wydawnictwo Prawnicze Lewis Nexis, Warszawa 2009
- Borkowski Ł., Krajewski R., Szymański S.: Komentarz do ustawy o pomocy społecznej wraz ze zbiorem przepisów wykonawczych, Wydawnictwo Leges, Warszawa 2006
- Brodecki Z. (red.): Zatrudnienie i ochrona socjalna. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004
- Ciepla H., Czech B., Dąbrowski S., Domińczyk T., Pietrzykowski H., Strus Z., Zychowicz M., Wypiórkowicz A.: Kodeks cywilny. Praktyczny komentarz z orzecnictwem, tom I i II. Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa 2005
- Cyrkon E.: Kompendium wiedzy o gospodarce. PWN, Poznań – Warszawa 2000
- Drozd A.: Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz. Wzory pism i przepisy. Wydawnictwo Prawnicze Lewis Nexis, Warszawa 2008
- Gardocki L.: Prawo karne. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 1999
- Gardocki L.: Prawo karne. Podręczniki prawnicze. Wyd. Beck, 2007
- Gromek K.: Komentarz do Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2001
- Kocot W. (red.): Elementy prawa. Podręcznik. Centrum Doradztwa i Informacji, Warszawa 2007
- Korycki S., Kuciński J. (red.): Zarys prawa. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2006
- Krajewski R.: Podstawy prawa rodzinnego. Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003
- Krajewski R., Mielczarek A.: Polskie prawo pomocy społecznej. Zarys problematyki. Wydawnictwo Leges, Warszawa 2006
- Krzyszowski J.: Elementy organizacji i zarządzania w pomocy społecznej. Wydawnictwo Omega Praksis, Łódź 1998
- Marciniak S. (red.): Makro- i mikroekonomia. Podstawowe problemy. PWN, Warszawa 2005

Marzec-Holka K. (red.): Pomoc społeczna. Praca socjalna. Teoria i praktyka. Tom I i II. Bydgoszcz 2003

Mikulski J. (red.): System rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych. CB-RRON, Warszawa 1995

Nasiłowski M.: System rynkowy: podstawy mikro i makroekonomii. Key Text, Warszawa 2007

Nowacki J., Tobor Z.: Wstęp do prawoznawstwa. Naukowa Oficyna Wydawnicza, Katowice 2002

Piasecki K.: Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem. Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2005

Radwański Z.: Prawo cywilne – część ogólna. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2003

Siedlecki W., Świeboda Z.: Postępowanie cywilne. Zarys wykładu. Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003

Sierpowska I.: Prawo pomocy społecznej. Zakamycze, Kraków 2006

Sierpowska: Ustawa o pomocy społecznej. Komentarz – stan prawny na 1.09.2009 r.

Winiarz J., Gajda J.: Prawo rodzinne. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2001

Ura E., Ura E.: Prawo administracyjne. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004

Wojtaszczyk K.: Kompendium wiedzy o państwie współczesnym. Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2000

www.pracuj.pl

www.pip.gov.pl

www.lex.com.pl

www.prawnik.pl

www.prawo.prawnik.pl

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

CHOROBY WIEKU STARSZEGO

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń(słuchacz) powinien umieć:

- posłużyć się pojęciami z zakresu geriatry i gerontologii,
- scharakteryzować proces starzenia się w aspekcie zmian fizjologicznych,
- określić zdrowotne potrzeby osób starszych,
- scharakteryzować zmiany somatyczne występujące w procesie starzenia organizmu,
- scharakteryzować trudności adaptacyjne osoby starszej do różnych warunków życia,
- rozpoznać zaburzenia psychiczne typowe dla osoby starszej,
- scharakteryzować objawy najczęściej występujących problemów zdrowotnych osoby starszej,
- opracować plan opieki nad osobą starszą z najczęściej występującymi problemami zdrowotnymi,
- określić pojęcie sprawności oraz niesprawności,
- udzielić pomocy osobom starszym z ograniczoną sprawnością,
- rozpoznać zaburzenia funkcjonowania układu pokarmowego osoby starszej,
- rozpoznać zaburzenia w funkcjonowaniu układu krążenia u osoby starszej,
- scharakteryzować zaburzenia w funkcjonowaniu układu nerwowego osoby starszej,
- rozpoznać zaburzenia w funkcjonowaniu układu oddechowego osoby starszej,
- scharakteryzować zaburzenia w funkcjonowaniu narządu ruchu osoby starszej,
- rozpoznać zaburzenia w funkcjonowaniu układu wydalania wewnętrznego osoby starszej,
- otoczyć opieką osobę w okresie terminalnym,
- udzielić wsparcia rodzinie osoby w wieku starszym i w okresie terminalnym,
- wykonać zadania opiekuna w sposób sumienny, odpowiedzialny z poszanowaniem godności osobistej podopiecznego,
- podjąć współpracę z instytucjami udzielającymi pomocy medycznej osobom starszym.

Materiał nauczania

1. Geriatria i gerontologia – podstawowe pojęcia

Pojęcia z zakresu geriatrii i gerontologii. Problemy starości w ujęciu historycznym. Przejawy okresu starzenia się oraz klasyfikacja starości. Teorie wyjaśniające proces starzenia się organizmu. Potrzeby i problemy zdrowotne osób starszych. Źródła i formy udzielania wsparcia osobom starszym.

Ćwiczenia:

- Ocenianie problemów zdrowotnych występujących w okresie starości na podstawie danych demograficznych.
- Analizowanie kryteriów rozróżniania niepełnosprawności i niesprawności osoby starszej.
- Analizowanie możliwości udzielania wsparcia osobom starszym w miejscu zamieszkania.
- Hierarchizowanie potrzeb zdrowotnych osób starszych, na podstawie opisu przypadków.
- Analizowanie problemów zdrowotnych podopiecznych w starszym wieku.

2. Zmiany somatyczne i charakterologiczne związane z procesem starzenia się

Zmiany w wyglądzie człowieka starego, narządach zmysłów oraz narządach wewnętrznych.

Zmiany charakterologiczne związane z procesem starzenia się – ich przebieg i następstwa.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie zmian w wyglądzie człowieka związanych z procesem starzenia się, na podstawie obejrzanego filmu.
- Określenie konsekwencji wynikających ze zmian zachodzących w narządach zmysłów osoby starszej.
- Analizowanie zdrowotnych konsekwencji utraty uzębienia przez osobę starszą, na podstawie opisu przypadków.
- Analizowanie przyczyn negatywnego zachowania osoby starszej wobec opiekuna.

3. Niesprawność i niepełnosprawność wieku starszego

Pojęcie niesprawności i niepełnosprawności. Określenie sprawności osoby starszej z punktu widzenia medycznego, psychologicznego i socjologicznego. Problemy opiekuńcze i pielęgnacyjne występujące

u podopiecznych z niesprawnością i niepełnosprawnością. Zaopatrzenie ortopedyczne jako forma pomocy w podtrzymaniu sprawności i samodzielności osoby starszej.

Ćwiczenia:

- Analizowanie czynników wpływających na sprawność podopiecznego w aspekcie medycznym, psychicznym i społecznym.
- Planowanie opieki nad podopiecznym z różnym stopniem sprawności oraz różnymi problemami zdrowotnymi.
- Sporządzanie zapotrzebowania na zaopatrzenie ortopedyczne kompensujące niesprawność i niepełnosprawność osoby starszej.

4. Kliniczny zarys chorób wieku starszego

Różnice objawów chorobowych u osób starszych oraz związane z tym trudności diagnostyczne.

Schorzenia układu narządów ruchu: osteoporoza, choroba zwyrodnieniowa stawów, reumatoidalne zapalenie stawów, złamania, amputacje. Walka z bólem.

Choroby układu krążenia - choroba wieńcowa serca, nadciśnienie tętnicze, zastoinowa niewydolność krążenia, miażdżyca, żylaki kończyn dolnych, udar mózgu.

Choroby układu oddechowego - zapalenie oskrzeli, zapalenie płuc, astma, gruźlica płuc, rozedma płuc.

Obserwacja podstawowych parametrów życiowych - tętno, ciśnienie, temperatura, oddech.

Choroby układu pokarmowego - zatrucia, zaparcia, biegunki, nieżyty przewodu pokarmowego.

Zaburzenia odżywiania - otyłość, niedożywienie białkowo-energetyczne, anemia z niedoboru.

Cukrzyca.

Przewlekła niewydolność nerek.

Nietrzymanie moczu i stolca.

Choroba Alzheimera. Choroba Parkinsona.

Upośledzenie funkcji narządów zmysłów.

Infekcje sezonowe występujące u osób starszych – przeziębienie, grypa, katar, gorączka.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie problemów i potrzeb występujących u osoby starszej z dolegliwościami bólowymi, na podstawie opisu przypadków.
- Planowanie opieki nad osobą starszą z problemami zdrowotnymi, na podstawie opisu przypadków.

- Wykonywanie pomiaru podstawowych parametrów życiowych podopiecznego – tętno, ciśnienie tętnicze, oddech, temperatura.
- Analizowanie możliwości zaopatrzenia podopiecznego w materiały pomocnicze w przypadku nietrzymania moczu i stolca.
- Planowanie działań profilaktycznych, które powinien wykonać podopieczny w celu opóźnienia zmian chorobowych.
- Rozpoznawanie zaburzeń występujących w schorzeniach układu krążenia, na podstawie opisu sytuacji.
- Rozpoznawanie przyczyn trudności w oddychaniu, na podstawie opisu przypadków.

5. Opieka terminalna i jej formy

Pojęcie opieki terminalnej. Fazy procesu umierania. Opieka hospicyjna. Formy wsparcia osoby w stanie terminalnym i jej rodziny.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie potrzeb i problemów podopiecznego w okresie terminalnym, na podstawie opisu przypadków.
- Analizowanie różnic pomiędzy opieką w ośrodku hospicyjnym a opieką terminalną w domu.

Środki dydaktyczne

Prezentacje multimedialne dotyczące: podstawowych pojęć i objawów chorobowych.

Plansze i tablice poglądowe, atlasy medyczne.

Zdjęcia i opisy przypadków określonych jednostek chorobowych.

Filmy dydaktyczne i fabularne o tematyce zdrowia i choroby w okresie starszym.

Nagrania audycji radiowych i telewizyjnych o problemach zdrowotnych ludzi starych.

Uwagi o realizacji

Program nauczania przedmiotu Choroby wieku starszego obejmuje treści dotyczące procesu starzenia się wraz z jego konsekwencjami medycznymi, psychicznymi i społecznymi.

W procesie realizacji programu przedmiotu szczególną uwagę należy zwrócić na kształtowanie umiejętności rozpoznawania objawów zaburzeń ze strony różnych narządów organizmu człowieka starszego, radzenia sobie z problemami zdrowotnymi osób starszych oraz planowania i świadczenia różnych form pomocy podopiecznym z ograniczoną sprawnością. Ważne jest również przygotowanie ucznia

do towarzyszenia osobie starszej w ostatnim etapie jej życia w warunkach domowych oraz w instytucji opieki terminalnej.

Osiągnięcie zaplanowanych celów kształcenia umożliwi zastosowanie podających oraz aktywizujących metod nauczania, takich jak: wykład problemowy, dyskusja dydaktyczna, metoda przypadków i sytuacyjna oraz ćwiczenia.

Szczególnie przydatna w realizacji programu może być metoda przypadków i sytuacyjna. Zastosowanie tych metod wymaga od nauczyciela przygotowania opisu przypadków i sytuacji zawierających istotne informacje potrzebne do znalezienia rozwiązania problemów.

Opis sytuacji powinien być zaczerpnięty z literatury medycznej lub jako opracowanie własne nauczyciela na podstawie zaistniałego zdarzenia.

Realizacja programu nauczania powinna odbywać się w korelacji z takimi przedmiotami, jak: Podstawy psychologii i socjologii, Podstawy psychopatologii, Opieka nad osobą starszą, Promocja zdrowia i profilaktyka, Organizacja czasu wolnego oraz Zajęcia praktyczne.

W procesie kształcenia należy również zwrócić uwagę na rozwój zainteresowań zawodem oraz kształtowanie cech osobowości, takich jak: poszanowanie godności osoby starszej, odpowiedzialność, wrażliwość, cierpliwość, bezinteresowność, aktywność oraz zdolność do empatycznego reagowania w sytuacjach kryzysowych.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację działów tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Geriatrya i gerontologia – podstawowe pojęcia	12
2.	Zmiany somatyczne i charakterologiczne związane z procesem starzenia się	18
3.	Niesprawność i niepełnosprawność wieku starszego	20
4.	Kliniczny zarys chorób wieku starszego	41
5.	Opieka terminalna i jej formy	8
	Razem	99

Podział godzin na poszczególne działy tematyczne ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzić zmiany w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć edukacyjnych powinno odbywać się systematycznie na podstawie określonych kryteriów. Systematyczna

ocena i kontrola postępów ucznia pozwoli nauczycielowi na dostosowanie metod nauczania, organizacji form pracy oraz środków dydaktycznych do możliwości poznawczych ucznia.

Oceny osiągnięć szkolnych uczniów proponuje się dokonywać na podstawie:

- sprawdzianów ustnych i pisemnych,
- testów osiągnięć szkolnych,
- obserwacji czynności ucznia podczas wykonywania ćwiczeń.

Podczas kontroli i oceny należy zwracać uwagę na merytoryczną jakość wypowiedzi, poprawne stosowanie terminologii zawodowej.

Podczas obserwacji ucznia należy wziąć pod uwagę:

- stopień opanowania wiadomości i umiejętności,
- samodzielne myślenie,
- rozpoznawanie problemów zdrowotnych osoby starszej,
- planowanie opieki nad podopiecznym,
- zaangażowanie w wykonywanie ćwiczeń.

W ocenie końcowej należy uwzględnić wyniki wszystkich metod sprawdzania stosowanych przez nauczyciela. Istotnym elementem w procesie oceniania jest również samoocena uczniów.

Literatura

- Coni N., Davisom W., Webster S.: Starzenie się. PWN, Warszawa 1993
- Garrett G.: Potrzeby zdrowotne ludzi starszych. PZWL, Warszawa 1990
- Szatur – Jaworska B., Błędowski P., Dzięgielewska M.: Podstawy gerontologii społecznej. Warszawa 2006
- Halik J. (red.): Starzy Ludzie w Polsce. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002
- Hayfick L.: Jak i dlaczego się starzejemy?. Książka i Wiedza, Warszawa 1998
- Jabłoński L., Wysokińska – Miszczuk J.: Podstawy Gerontologii i wybrane zagadnienia z Geriatrii. Czelej, Lublin 2000
- Jaczewski A. (red.): Biologiczne i medyczne podstawy rozwoju i wychowania. Wyd. Żak, Warszawa 2004
- Jopkiewicz A., Suliga E.: Biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania. Radom-Kielce 2005
- Kędziora – Kornatowska K., Muszalik M. (red.): Kompendium pielęgnowania pacjentów w starszym wieku. Czelej, Lublin 2007
- Kirkwood T.: Czas naszego życia. Charaktery, Kielce 2005
- Kiperski J.: Rehabilitacja medyczna-podręcznik akademicki. PZWL, Warszawa 2005
- Kokot F.: Choroby wewnętrzne. Tom I, II. PZWL, Warszawa 2005

Leszczyńska - Rejchert A.: Wspomaganie osób starszych w domach pomocy społecznej. Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2008
Nowicka A. (red.): Wybrane problemy osób starszych. Impuls, Kraków 2006
Stuart – Hamilton J.: psychologia starzenia się. Zysk i Spółka, Poznań 2000
Rutkowska E. (red.): rehabilitacja i pielęgnowanie osób niepełnosprawnych. Czelej, Lublin 2002
Rutkowska E.: Rehabilitacja i pielęgnowanie osób niepełnosprawnych. Podręcznik dla studentów pielęgniarstwa studiów licencjackich. Czelej, Lublin 2002
Wiśniewska-Roszkowska K. (red.): Gerontologia dla pracowników socjalnych. PZWL, Warszawa 1982
Zych. A.: Człowiek wobec starości. BPS, Katowice 1999

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

OPIEKA NAD OSOBĄ STARSZĄ

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- zastosować przepisy sanitarno-epidemiologiczne obowiązujące podczas sprawowania opieki nad osobą starszą,
- scharakteryzować metody i środki stosowane w celu zapobiegania zakażeniom,
- rozpoznać nieprawidłowości w funkcjonowaniu osoby starszej z zaburzeniami somatycznymi,
- zinterpretować przyczyny i skutki zaburzeń w funkcjonowaniu osoby starszej,
- ocenić sprawność fizyczną, intelektualną i stan emocjonalny podopiecznego,
- dobrać środki, sprzęt i materiały niezbędne do opieki nad osobą starszą,
- wykonać u podopiecznego pomiary ciepłoty ciała oraz tętna,
- wykonać pomiar ciśnienia tętniczego,
- wykonać u podopiecznego pomiar oddechów,
- wykonać pomiar poziomu glukozy w surowicy krwi,
- udokumentować i zinterpretować uzyskane wyniki pomiarów,
- poinformować lekarza o ogólnym stanie zdrowia osoby starszej i jego sytuacji socjalnej,
- udzielić pomocy osobie starszej w utrzymaniu estetycznego wyglądu łóżka,
- udzielić pomocy osobie starszej w utrzymaniu czystości najbliższego otoczenia,
- udzielić pomocy osobie niesamodzielnej w utrzymaniu czystości ciała oraz jamy ustnej,
- udzielić pomocy osobie starszej w utrzymaniu czystości bielizny osobistej i ubrania,
- udzielać pomocy podopiecznemu w czynnościach związanych ze zmianą pozycji ciała oraz w przemieszczaniu się w łóżku, na wózek, na fotel,
- udzielić pomocy podopiecznemu w czynnościach związanych z wydalaniem,
- posłużyć się materiałami i środkami do wykonywania zabiegów higienicznych,
- wykonać dezynfekcję materiałów i środków stosowanych podczas zabiegów higienicznych,
- wykonać zleczone przez fizjoterapeutę ćwiczenia usprawniające,

- wykonać gimnastykę oddechową u podopiecznego unieruchomionego w łóżku,
- zastosować wygodne ułożenie oraz udogodnienia przeciwdziałające powstaniu powikłań u osoby starszej unieruchomionej w łóżku,
- wykonać zabiegi zapobiegające powstawaniu odparzeń i odleżyn,
- zaktywizować podopiecznego do zwiększenia sprawności fizycznej i niezależności,
- udzielić pomocy rodzinie i podopiecznemu w urządzeniu mieszkania zgodnie z jego potrzebami,
- zadbać o higienę miejsca zamieszkania podopiecznego,
- dobrać sprzęt i środki niezbędne do zapewnienia higieny osobistej osobie starszej oraz jej otoczenia w miejscu zamieszkania,
- udzielić pomocy podopiecznemu w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz w gospodarowaniu budżetem,
- zastosować metody pobudzania osoby starszej do samodzielności życiowej,
- rozpoznać problemy i potrzeby osoby starszej w zakresie odżywiania,
- dobrać dietę zgodnie z potrzebami zdrowotnymi osoby starszej,
- udzielić pomocy osobie starszej w przygotowaniu posiłków zgodnie z zasadami zdrowego odżywiania,
- nawiązać i utrzymać kontakty międzyludzkie,
- zastosować zasady komunikacji w relacji pomagania i wspierania,
- zaplanować działania profilaktyczne w celu podtrzymania aktywności i sprawności osoby starszej,
- zmotywować podopiecznego do korzystania z pomocy przy wykonywaniu różnych czynności,
- zapewnić bezpieczeństwo oraz uszanować godność osoby starszej podczas opieki i pielęgnacji,
- opracować indywidualny plan kompleksowej opieki nad osobą starszą,
- rozpoznać stany zagrażające zdrowiu i życiu podopiecznego,
- udzielić pomocy podopiecznemu w stanach zagrażających zdrowiu i życiu,
- opracować dokumentację pielęgnacji i opieki nad podopiecznym.

Materiał nauczania

1. Zapobieganie chorobom zakaźnym i niezakaźnym

Higieniczne mycie rąk, dezynfekcja. Zasady postępowania z odpadami. Odzież ochronna. Rodzaje dezynfekcji. Przepisy sanitarno-epidemiologiczne obowiązujące podczas sprawowania opieki.

Ćwiczenia:

- Mycie higieniczne rąk.
- Przygotowywanie pojemników na odpady.
- Wykonywanie dezynfekcji przyborów i środków używanych do zabiegów higienicznych.
- Zakładanie odzieży ochronnej.

2. Obserwacja podstawowych parametrów życiowych

Obserwacja ciepłoty ciała, sposób i miejsce pomiaru ciepłoty ciała. Obserwacja tętna: cechy tętna, sposób i miejsce pomiaru. Obserwacja ciśnienia tętniczego krwi, zasady i technika pomiaru. Obserwacja oddechu, rodzaje oddechu, zaburzenia w oddychaniu, technika pomiaru oddechu. Pomiar glikemii przy pomocy gleukometru. Przygotowanie podopiecznego do samoobserwacji i samoopieki.

Ćwiczenia:

- Wykonywanie pomiaru ciepłoty ciała.
- Wykonywanie pomiaru tętna na różnych tętnicach.
- Wykonywanie pomiaru ciśnienia tętniczego krwi.
- Wykonywanie pomiaru oddechu.
- Wykonywanie pomiaru poziomu glukozy we krwi.
- Dokumentowanie wyników pomiaru parametrów życiowych.

3. Zabiegi higieniczne i pielęgnacyjne wykonywane u osoby starszej

Utrzymanie czystości osobistej podopiecznego i jego otoczenia. Ślanie łóżka, zmiana bielizny pościelowej i osobistej.

Zmiana pozycji podopiecznego, przemieszczanie się osoby starszej z łóżka na wózek inwalidzki, na krzesło, fotel. Pozycje w łóżku. Higiena osób z zaburzeniami wydalania. Zapewnienie podopiecznemu komfortu i bezpieczeństwa oraz poszanowanie godności osobistej.

Ćwiczenia:

- Ocena sprawności podopiecznego w wykonywaniu czynności życia codziennego.
- Słanie łóżka pustego i z podopiecznym.
- Wykonywanie zmiany bielizny pościelowej bez podopiecznego i z podopiecznym w łóżku.
- Wykonywanie toalety całego ciała u podopiecznego pozostającego w łóżku.
- Wykonywanie toalety jamy ustnej.
- Mycie włosów u podopiecznego.
- Wykonywanie toalety krocza.
- Zakładanie pampersów oraz stosowanie innego rodzaju zabezpieczeń higienicznych.
- Podawanie basenu i kaczki.
- Udzielanie pomocy podopiecznego w zmianie pozycji w łóżku.
- Przemieszczanie podopiecznego z łóżka na wózek, krzesło, fotel.
- Przygotowywanie potrzebnych środków oraz sprzętu do prowadzenia zabiegów higienicznych i opiekuńczych.

4. Profilaktyka powikłań związanych z unieruchomieniem podopiecznego

Odparzenia i odleżyny, przyczyny, zapobieganie. Przykurcze: przyczyny, zapobieganie. Powikłania oddechowe: przyczyny, zapobieganie.

Ćwiczenia:

- Układanie podopiecznego w wygodnej pozycji.
- Stosowanie udogodnień, zgodnie z potrzebami zdrowotnymi podopiecznego.
- Oklepywanie i nacieranie pleców.
- Wykonywanie gimnastyki oddechowej u podopiecznego unieruchomionego w łóżku.
- Wykonywanie ćwiczeń usprawniających zgodnie z zaleceniami fizjoterapeuty i potrzebami zdrowotnymi podopiecznego.

5. Organizacja warunków mieszkaniowych osobie starszej

Przygotowanie pomieszczeń i sprzętu dla osoby starszej.

Utrzymanie właściwego mikroklimatu w pomieszczeniach. Sposoby wietrzenia pomieszczeń. Oświetlenie. Walka z hałasem. Sprzątanie najbliższego otoczenia osoby starszej oraz mieszkania. Higiena bielizny osobistej i pościelowej, odzieży i obuwia. Monitorowanie przyjmowania leków zaleconych przez lekarza. Pomoc podopiecznemu w realizacji

opłat, załatwianiu spraw w urzędach. Dobór środków służących do utrzymania czystości otoczenia podopiecznego.

Ćwiczenia:

- Przygotowywanie wykazu udogodnień i zabezpieczeń potrzebnych w domu osoby starszej.
- Dobieranie sprzętu potrzebnego do utrzymania czystości w pomieszczeniach.
- Przygotowywanie planu gospodarowania środkami finansowymi podopiecznego, na podstawie opisu przypadków.
- Ocenianie możliwości podopiecznego w zakresie samoobsługi i samoopieki.

6. Zasady żywienia osoby starszej

Ogólne zasady żywienia. Żywienie osób starszych. Błędy żywienia osób starszych. Zasady przygotowywania i przechowywania posiłków.

Ćwiczenia:

- Obliczanie zapotrzebowania osoby starszej na składniki odżywcze.
- Dobieranie sprzętu potrzebnego do przygotowywania posiłków.
- Opracowywanie jadłospisu dla osoby starszej zgodnie z zaleceniami dietetyka.
- Sporządzanie posiłków dla podopiecznego z uwzględnieniem diety specjalnej.

7. Pierwsza pomoc w stanach zagrożenia zdrowotnego

Przyczyny nagłego zachorowania. Zasady organizacji pomocy w miejscu zdarzenia. Zasady udzielania pierwszej pomocy. Ocena podstawowych parametrów życiowych. Symptomy śmierci klinicznej i biologicznej. Zasady resuscytacji i reanimacji.

Pierwsza pomoc w przypadku utraty świadomości, omdlenia. Pierwsza pomoc w przypadku bólu w klatce piersiowej. Pierwsza pomoc w urazach tkanek miękkich, krwawień i krwotoków. Pomoc w przypadku urazów kości (złamania). Obrażenia termiczne. Zatrucia, zakrztuszenia, zachłyśnięcia. Pierwsza pomoc w przypadku ataku padaczki.

Ćwiczenia:

- Opracowywanie algorytmów udzielania pierwszej pomocy w określonych sytuacjach zagrożenia zdrowia.
- Dokonywanie oceny stanu świadomości poszkodowanego.
- Ocenianie podstawowych parametrów życiowych u osoby poszkodowanej.

- Wykonywanie na fantomie zabiegów reanimacyjnych.
- Przygotowywanie materiałów oraz wykonywanie opatrunku w przypadku krwawienia lub krwotoku.
- Unieruchomienie złamanej kończyny.
- Opracowywanie algorytmu postępowania w przypadku urazów termicznych.
- Udzielanie pierwszej pomocy w przypadku zatruc pokarmowych.
- Układanie poszkodowanego w pozycji ustalonej.

Środki dydaktyczne

Foliogramy na temat: chorób zakaźnych i niezakaźnych, pierwszej pomocy oraz zasad prawidłowego żywienia.

Prezentacje multimedialne na temat: pierwszej pomocy i postępowania z osobami całkowicie unieruchomionymi.

Algorytmy postępowania reanimacyjnego.

Filmy dydaktyczne z zakresu chorób zakaźnych i niezakaźnych, pierwszej pomocy oraz zdrowego żywienia.

Fantomy do zabiegów higieniczno-pielęgnacyjnych.

Fantomy do zabiegów reanimacyjnych.

Bandaże, chusta trójkątna, kompresy, gaziki.

Aparaty do mierzenia ciśnienia tętniczego krwi, termometry lekarskie.

Łóżka, materace, szafki przyłóżkowe.

Materace przeciwodleżynowe.

Urządzenia do pielęgnacji osoby całkowicie unieruchomionej.

Bielizna osobista i pościelowa, ręczniki.

Pojemnik na brudną bieliznę.

Przybory higieniczne i toaletowe, miski plastikowe różnej wielkości.

Rynienki.

Kaczki, baseny.

Rękawiczki lateksowe.

Sprzęt gospodarstwa domowego.

Przybory kuchenne, noże, naczynia, garnki, komplet talerzy, sztucce, kubki, szklanki, deski do krojenia itp.

Kuchenka gazowa, mikrofalowa.

Lodówka.

Uwagi o realizacji

Celem realizacji programu nauczania przedmiotu Opieka nad osobą starszą jest przygotowanie ucznia do sprawowania opieki nad podopiecznym z różnymi problemami zdrowotnymi, które są wynikiem procesu starzenia się organizmu.

Podczas realizacji programu szczególną uwagę należy zwrócić na kształtowanie umiejętności: prowadzenia systematycznej obserwacji podopiecznego, przygotowywania i wykonywania zabiegów higienicznych, opracowywania jadłospisu i przygotowania posiłków zgodnie z potrzebami podopiecznego oraz udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach i zachorowaniach.

Dominującymi metodami nauczania – uczenia się powinny być: pokaz z objaśnieniem, ćwiczenia oraz dyskusja dydaktyczna.

Podczas wykonywania ćwiczeń w warunkach nisko symulowanych uczniowie powinni rozpoznawać potrzeby i problemy podopiecznych oraz opracowywać plany opieki zgodnie z ich potrzebami. Treści programowe dotyczące udzielania pierwszej pomocy w stanach nagłego zagrożenia zdrowotnego powinny być realizowane w odpowiedniej kolejności. Szczególną uwagę należy zwrócić na ocenę stanu poszkodowanego, wykonywanie pośredniego masażu serca i sztucznego oddychania oraz wykonywanie wszystkich działań z zakresu pierwszej pomocy zgodnie z obowiązującymi procedurami.

Ćwiczenia powinny odbywać się w pracowni higieny osobistej i pierwszej pomocy oraz w pracowni gospodarstwa domowego w grupach do 15 osób. Zaleca się, aby ćwiczenia były wykonywane indywidualnie oraz w zespołach 2-3 osobowych, w czasie umożliwiającym każdemu uczniowi ukształtowanie zaplanowanych w programie umiejętności. Podczas wykonywania ćwiczeń nauczyciel powinien obserwować pracę każdego ucznia, zwracać uwagę na staranność i dokładność wykonania czynności, stwarzać możliwość wielokrotnego powtórzenia trudnych elementów lub całego zabiegu oraz zapewnić uczniowi dodatkowe konsultacje.

W czasie wykonywania ćwiczeń należy także zwracać uwagę na przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, przepisów sanitarno-epidemiologicznych, utrwalanie nawyki bezpiecznej pracy, prawidłowego użytkowania urządzeń i przyborów oraz na umiejętność pracy w zespole.

Program nauczania powinien być realizowany w korelacji z przedmiotami: Podstawy psychologii i socjologii, Podstawy psychopatologii, Choroby wieku starszego, Promocja zdrowia i profilaktyka, Zajęcia praktyczne.

W procesie nauczania ważne jest kształtowanie cech osobowości niezbędnych w sprawowaniu opieki nad osobą starszą, takich jak:

- akceptacja drugiego człowieka i poszanowanie jego godności,
- gotowość niesienia pomocy innym,
- odpowiedzialność za podejmowane działania,
- wrażliwość na cierpienie drugiego człowieka,

- aktywność i samodzielność w działaniu,
- umiejętność współpracy w zespole,
- dążenie do poszerzania wiedzy i samorozwoju,
- zdyscyplinowanie,
- potrzeba samooceny i samokontroli.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację działań tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Zapobieganie chorobom zakaźnym i niezakaźnym	12
2.	Obserwacja podstawowych parametrów życiowych	20
3.	Zabiegi higieniczne i pielęgnacyjne wykonywane u osoby starszej	62
4.	Profilaktyka powikłań związanych z unieruchomieniem podopiecznego	30
5.	Organizacja warunków mieszkaniowych osobie starszej	15
6.	Zasady żywienia osoby starszej	60
7.	Pierwsza pomoc w stanach zagrożenia zdrowotnego	32
	Razem	231

Podział godzin na poszczególne działy tematyczne ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzić zmiany, w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia.

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć edukacyjnych uczniów powinno odbywać się systematycznie, na podstawie określonych kryteriów.

Kryteria oceniania powinny uwzględniać poziom wiadomości oraz zakres opanowania przez uczniów umiejętności wynikających ze szczegółowych celów kształcenia.

Systematyczne sprawdzanie i ocenianie powinno dostarczyć nauczycielowi i uczniowi informacji o zakresie i poziomie opanowania umiejętności określonych w celach kształcenia.

Ocena osiągnięć szkolnych powinna aktywizować i mobilizować do pracy zarówno ucznia jak i nauczyciela.

Osiągnięcia uczniów proponuje się oceniać na podstawie:

- sprawdzianów ustnych,
- sprawdzianów pisemnych,
- obserwacji czynności ucznia podczas wykonywania ćwiczeń.

Dokonując oceny w formie ustnej należy szczególną uwagę zwracać na:

- posługiwanie się terminologią zawodową,
- logiczne i twórcze myślenie,
- wykorzystanie wiedzy z innych dziedzin nauki.

Sprawdzając osiągnięcia praktyczne proponuje się zwrócić szczególną uwagę na:

- organizowanie stanowiska pracy,
- komunikowanie się z podopiecznym,
- poprawność wykonanych ćwiczeń,
- jakość wykonanego zadania,
- dbałość o bezpieczeństwo podopiecznego.

W ocenie końcowej należy uwzględnić wyniki sprawdzianów, testów dydaktycznych oraz poziom wykonanych ćwiczeń. Istotnym elementem jest samoocena ucznia.

Literatura

Biernat J.: Żywność, żywność a zdrowie. Astrum, Wrocław 2001

Błądowski P.: lokalna polityka społeczna wobec ludzi startych. SGH, Warszawa 2002

Buchfelder A., Buchfelder M.: Podręcznik pierwszej pomocy. PZWL, Warszawa 2003

Coni N., Davisom W., Webster S.: Starzenie się. PWN, Warszawa 1993

Ciechaniewicz W.: Pielęgniarstwo- ćwiczenia. Podręcznik dla studiów medycznych. Tom I i II. PZWL, Warszawa 2006

Garrett G.: Potrzeby zdrowotne ludzi starszych. PZWL, Warszawa 1990

Gawęcki J., Hryniewiecki J. (red.): Żywność człowieka - podstawy nauki o żywieniu tom 1. PWN, Warszawa 2004

Gawęcki J., Hryniewiecki J. (red.): Żywność człowieka – zdrowego i chorego tom 2. PWN, Warszawa 2004

Giedliczka O. (red.): Zasady postępowania w obrażeniach ciała. Medycyna Praktyczna, Kraków 1993

Halik J. (red.): Starzy Ludzie w Polsce. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2002

Hasik J., Hryniewiecki L., Grzymisławski M.: Dietetyka. PZWL, Warszawa 1999

Hayfick L.: Jak i dlaczego się starzejemy?. Książka i Wiedza, Warszawa 1998

Jakubaszko J. (red.): ABC resuscytacji. Wyd. Medyczne Górnicki, Wrocław 2006

Jakubaszko J. (red.): ABC postępowania w urazach. Wyd. Medyczne Górnicki, Wrocław 2003

Jakubaszko J.: Medycyna ratunkowa. Urban & Partner, Wrocław 2003

- Jabłoński L., Wysokińska – Miszczuk J.: Podstawy gerontologii i wybrane zagadnienia z geriatry. Czelej, Lublin 2000
- Kawczyńska – Butrym Z.: Rodzina – zdrowie - choroba. Koncepcja i praktyka pielęgniarstwa rodzinnego. Czelej, Lublin 2001
- Kędziora – Kornatowska K., Muszalik M. (red.): Kompendium pielęgnowania pacjentów w starszym wieku. Czelej, Lublin 2007
- Kiperski J.: Rehabilitacja medyczna-podręcznik akademicki. PZWL, Warszawa 2005
- Kirkwood T.: Czas naszego życia. Charaktery, Kielce 2005
- Kózka M.: Stany zagrożenia życia. Wybrane standardy opieki i procedury postępowania pielęgniarstwa. Wyd. UJ, Kraków 2001
- Kuchcińska M.: Zdrowie człowieka i jego edukacja gerontologiczna. Bydgoszcz 2004
- Leszczyńska - Rejchert A.: Wspomaganie osób starszych w domach pomocy społecznej. Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2008
- Marczuk M. (red.): Starzenie się a satysfakcja z życia. Wyd. KUL, Lublin 2006
- Nogel A., Wodraschke G.: Pielęgnowanie chorego w domu. PZWL, Warszawa 1993
- Rutkowska E. (red.): Rehabilitacja i pielęgnowanie osób niepełnosprawnych. Czelej, Lublin 2002
- Rutkowska E.: Rehabilitacja i pielęgnowanie osób niepełnosprawnych. Podręcznik dla studentów pielęgniarstwa studiów licencjackich. Czelej, Lublin 2002
- Schiefele J., Staudt I., Dach M.: Pielęgniarstwo geriatryczne. Stenden S., Urban&Partner, Wrocław 1998
- Stuart – Hamilton J.: psychologia starzenia się. Zysk i Spółka, Poznań 2000
- Szatur – Jaworska B., Błędowski P., Dziegielewska M.: Podstawy gerontologii społecznej. Warszawa 2006
- Szewczyński J., Skrodzka Z.: Higiena żywienia. PZWL, Warszawa 1995
- Trafiątek E.: Polska starość w dobie przemian. WN Śląsk, Katowice 2003
- Twardowska - Rojewska J. (red.): Senior w domu. Wyd. Naukowe UAM, Poznań 2007
- Woźniak Z.: Najstarsi z poznańskich seniorów. Wyd. Miejskie, Poznań 1997
- Zahradniczek K.: Pielęgniarstwo. Podręcznik dla studiów medycznych. PZWL, Warszawa 2004
- Zych. A.: Człowiek wobec starości. BPS, Katowice 1999

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

METODYKA PRACY Z PODOPIECZNYM

Szczegółowe cele kształcenia:

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- rozpoznać sytuację społeczną i warunki życia osoby starszej,
- skorzystać z ofert usług świadczonych dla osób starszych przez różne instytucje,
- posłużyć się terminologią z zakresu pomocy społecznej,
- określić rolę i zadania opiekuna osoby starszej,
- ocenić efekty własnej pracy,
- zastosować metody obserwacji, wywiadu oraz analizy dokumentów w pracy z podopiecznym,
- rozpoznać nieprawidłowości w psychospołecznym funkcjonowaniu osoby starszej,
- zdiagnozować problemy i potrzeby podopiecznych,
- scharakteryzować metodę indywidualnego przypadku, metodę pracy środowiskowej, metodę pracy grupowej,
- wykazać znaczenie grup wsparcia w rozwiązywaniu problemów podopiecznego,
- zaplanować aktywny udział podopiecznego w życiu środowiska lokalnego,
- dobrać metody i techniki pracy, adekwatne do sytuacji podopiecznego,
- opracować indywidualny plan pracy z podopiecznym i przyjąć odpowiedzialność za jego realizację,
- pokonać trudności i bariery w pracy z podopiecznym oraz zapewnić mu poczucie bezpieczeństwa,
- umocnić rozwój zainteresowań i samodzielność podopiecznego w wykonywaniu różnych czynności życia codziennego,
- włączyć się w proces diagnozowania sytuacji podopiecznego,
- wystąpić w roli rzecznika praw i interesów osoby starszej,
- podjąć współpracę z pracownikiem socjalnym i innymi specjalistami,
- zaprojektować działania nastawione na zmianę sytuacji podopiecznego,
- zastosować zasady etyki pomagania w pracy z osobą starszą,
- rozpoznać dylematy etyczne występujące w pracy z podopiecznym,
- zachęcić podopiecznego do korzystania ze współczesnych zdobyczy techniki,
- wykorzystać techniki informatyczne wspomagające pracę opiekuna osoby starszej.

Materiał nauczania

1. Pomoc społeczna i praca socjalna

Rys historyczny pomocy instytucjonalnej. System opieki dla osób starszych. Definiowanie pojęć: bezpieczeństwo socjalne, akceptacja, interwencja kryzysowa, kompensacja, stymulacja, opieka, wychowanie, pomoc, poradnictwo, planowanie, podmiotowość, przedmiotowość, cele, zadania, metoda, narzędzia.

Ćwiczenia:

- Analizowanie sytuacji, w których przestrzegana jest bądź łamana zasada podmiotowego traktowania osoby starszej.
- Rozpoznawanie zachowań świadczących o akceptacji osoby starszej.

2. Rola i zadania opiekuna osoby starszej

Charakterystyka postaw opiekuna wobec podopiecznego. Rola opiekuna w różnych grupach podopiecznych. Umiejętności opiekuna niezbędne w pracy z podopiecznym. Rola opiekuna jako rzecznika osoby starszej w systemie pomocy społecznej.

Ćwiczenia:

- Analizowanie negatywnych i pozytywnych postaw opiekuna, na podstawie opisu przypadków.
- Analizowanie roli i zadań opiekuna osoby starszej.

3. Rozwiązywanie problemów podopiecznych

Pojęcie diagnozy, rodzaje oraz typy diagnoz. Etapy procesu diagnozowania. Opis potrzeb i problemów podopiecznych. Stosowanie w pracy opiekuna osób starszych metod, technik i narzędzi diagnozy ze szczególnym uwzględnieniem: wywiadu, rozmowy, obserwacji, i badania dokumentów.

Ćwiczenia:

- Diagnozowanie sytuacji problemowych oraz przyczyn ich występowania na podstawie opisu przypadków.
- Prowadzenie wywiadu, rozmowy, obserwacji i analizy dokumentów – rejestracja wyników.
- Sporządzanie harmonogramu pracy z podopiecznym.

4. Metody pracy socjalnej

Metoda pracy z indywidualnym przypadkiem. Indywidualny plan opieki i pracy z podopiecznym. Metoda pracy z grupą. Procesy grupowe. Warunki i zasady integracji. Metoda organizacji środowiska. Aktywność podopiecznego w środowisku lokalnym (formy, sposoby, możliwości). Integracja ze środowiskiem lokalnym.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie mocnych i słabych stron podopiecznego oraz możliwości działania opiekuna.
- Opracowywanie indywidualnych planów aktywizacji podopiecznego w środowisku lokalnym.
- Ustalanie zakresu obowiązków opiekuna osoby starszej.
- Rozpoznawanie środków oraz zasobów materialnych i ludzkich wybranej społeczności lokalnej.
- Opracowywanie planu udziału podopiecznego w działaniach środowiska lokalnego.

5. Projekt socjalny

Projekt socjalny jako narzędzie pracy opiekuna osoby starszej. Planowanie działań. Diagnoza społeczna. Fazy projektowania. Ewaluacja bieżąca uzyskiwanych rezultatów. Multiplikacja zrealizowanych projektów.

Ćwiczenia:

- Formułowanie problemów i diagnozy społecznej.
- Formułowanie celu głównego i celów szczegółowych projektu.
- Konstruowanie planu działania i ustalanie priorytetów.
- Analizowanie różnych sposobów monitorowania realizowanych działań.

6. Etyka zawodowa

Etyka i moralność. Funkcje i znaczenie etyki zawodowej. Problemy i dylematy etyczne opiekuna osoby starszej i podopiecznego.

Ćwiczenia:

- Projektowanie założeń kodeksu etycznego opiekuna osoby starszej.

7. Praca opiekuna z różnymi kategoriami podopiecznych

Pojęcia: partnerstwo, tolerancja, szacunek, akceptacja, stopniowanie wymagań, pokonywanie trudności, podmiotowe podejście, powtarzanie oddziaływań, wdrażanie do samodzielności, motywacja do wprowadzania zmian. Specyfika pracy z podopiecznym: starym,

przewlekłe chorym, niepełnosprawnym ruchowo i intelektualnie. „Trudny podopieczny” – określenie istoty problemu. Wykorzystanie superwizji w pracy z trudnym podopiecznym.

Ćwiczenia:

- Analizowanie cech tzw. „trudnego podopiecznego” na podstawie opisu przypadków.
- Dobieranie metod pracy z trudnym podopiecznym.

8. Technologie informacyjne

Prawne i społeczne aspekty stosowania technologii informacyjnej. Funkcje i zasady użytkowania systemów operacyjnych przydatnych w pracy opiekuna. Wpływ technologii informacyjnej na życie jednostki, najbliższego otoczenia i społeczeństwa. Oprogramowanie wspomagające uczenie się i nauczanie. Komunikacja w sieci komputerowej.

Ćwiczenia:

- Korzystanie z programów komputerowych wspomagających pracę opiekuna.
- Opracowywanie i redagowanie dokumentów z wykorzystaniem technik informatycznych.
- Wyszukiwanie w Internecie informacji dotyczących pracy opiekuna.

Środki dydaktyczne

Prezentacje multimedialne dotyczące metod pracy opiekuna.

Filmy edukacyjne dotyczące zadań opiekuna.

Opisy przypadków.

Narzędzia badawcze, kwestionariusze ankiety.

Specjalistyczne oprogramowanie.

Uwagi o realizacji

Celem realizacji programu nauczania przedmiotu jest przygotowanie ucznia do stosowania różnych metod pracy oraz nawiązywania kontaktów z podopiecznym i pracownikami instytucji pomocy społecznej. Program powinien być realizowany w korelacji z przedmiotami, takimi jak: Podstawy prawa i ekonomiki, Polityka społeczna, Praktyka zawodowa. W procesie nauczania – uczenia się szczególną uwagę należy zwrócić na metody pracy socjalnej często stosowane w pracy opiekuna, takie jak: metoda indywidualnego przypadku, pracy z grupą i pracy środowiskowej oraz na diagnozowanie problemów i projektowanie opieki nad podopiecznym.

Osiągnięcie zaplanowanych celów kształcenia wymaga stosowania metod nauczania, takich jak: wykład konwersatoryjny, dyskusja dydaktyczna, metoda przypadków, metoda projektów oraz ćwiczenia.

Zaproponowane w programie ćwiczenia można modyfikować, nauczyciel może również opracować własne ćwiczenia zgodnie z potrzebami edukacyjnymi. Ćwiczenia powinny być prowadzone w 15 osobowych grupach, w pracowniach: komputerowej i umiejętności społecznych. Podczas ćwiczeń uczniowie powinni korzystać z programów komputerowych wspomagających pracę opiekuna, z zasobów internetowych oraz programów multimedialnych. Uczniowie powinni otrzymać do wyboru tematy projektów do opracowania w zespołach lub indywidualnie, w określonym przez nauczyciela czasie. Mogą to być następujące projekty: aktywizacja osób starszych w środowisku lokalnym, aktywność młodzieży na rzecz osób starszych, grupy wsparcia dla osób starszych działające w środowisku lokalnym. W procesie dydaktycznym należy modelować system wartości pożądanym w pracy opiekuna osoby starszej. Wskazane jest zachęcanie uczniów do przedstawiania i analizowania najprostszych przykładów z życia oraz skomplikowanych sytuacji, w których występują konflikty wartości i problemy etyczne. Należy również rozwijać postawy opiekuńcze, takie jak: działanie na rzecz cudzego dobra, pomaganie osobom bezradnym i słabym, okazywanie szacunku osobom starszym, przestrzeganie normy społecznej odpowiedzialności, a przede wszystkim „bezwzględne pozytywne odniesienie” do podopiecznego. Wymienione postawy wzbudzają zaufanie, ułatwiają nawiązanie kontaktu oraz ujawnianie problemów przez osoby potrzebujące pomocy. Kształtowanie pożądanym w zawodzie postaw umożliwi zastosowanie metody przypadków. Źródłem opisu przypadków mogą być opracowania własne nauczyciela, przykłady zaczerpnięte z literatury oraz wybrane fragmenty filmów ilustrujących działalność społeczników uznanych za wzory do naśladowania.

Na zakończenie realizacji programu proponuje się opracowanie projektu powinności opiekuna osoby starszej.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację poszczególnych działów tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Pomoc społeczna i praca socjalna	6
2.	Rola i zadania opiekuna osoby starszej	10
3.	Rozwiązywanie problemów podopiecznych	10
4.	Metody pracy socjalnej	25
5.	Projekt socjalny	10
6.	Etyka zawodowa	10
7.	Praca opiekuna z różnymi kategoriami podopiecznych	14
8.	Technologie informacyjne	14
Razem		99

Podział godzin na poszczególne działy tematyczne ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzić zmiany, w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Proces oceniania powinien być prowadzony systematycznie na podstawie określonych kryteriów.

Systematyczna kontrola i ocena postępów ucznia umożliwi nauczycielowi dostosowanie metod nauczania, organizacyjnych form pracy oraz środków dydaktycznych do możliwości poznawczych ucznia.

Do sprawdzania osiągnięć szkolnych uczniów proponuje się zastosować:

- sprawdziany ustne i pisemne,
- obserwację czynności ucznia podczas wykonywania ćwiczeń,
- testy osiągnięć szkolnych,
- wykonane projekty indywidualne i grupowe.

Podczas kontroli i oceny dokonywanej w formie ustnej, należy zwracać uwagę na merytoryczną jakość wypowiedzi, poprawne stosowanie pojęć i poprawność wnioskowania.

Prace projektowe należy oceniać na etapie planowania, realizacji i prezentacji.

Umiejętności praktyczne proponuje się sprawdzać przez obserwację pracy ucznia podczas wykonywania ćwiczeń.

Podczas obserwacji szczególną uwagę należy zwrócić na:

- rozpoznawanie specyficznych problemów i potrzeb człowieka w różnych fazach jego życia,

- dostosowywanie metod pracy do wieku i sytuacji zdrowotnej podopiecznego,
- dobieranie metod rozwiązywania problemów,
- współpracę w grupie,
- nawiązywanie kontaktów z podopiecznymi,
- okazywania wrażliwości na potrzeby i problemy człowieka oraz gotowości niesienia pomocy.

Ocena końcowa powinna uwzględniać wyniki wszystkich metod sprawdzania osiągnięć edukacyjnych ucznia zastosowanych przez nauczyciela.

Literatura:

- Becelewska D.: Wsparcie emocjonalne w pracy socjalnej. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2005
- Brańpiel J., Badora S.(red.): Formy opieki, wychowania i wsparcia w zreformowanym systemie pomocy społecznej. Wydawnictwo Uniwersyteckie, Opole 2005
- Davis M.H.: Empatia – umiejętność współodczuwania. GWP, Gdańsk 1998
- Dubois B., Krogsrud Miley K.: Praca socjalna.T.1, 2 Interart, Warszawa 1996
- Frysztański K. (red.): Wartości normy społeczne – wokół uwarunkowań i czynników pracy socjalnej. UJ Instytut Socjologii, Kraków 2002
- Frysztański K. (red.): Wielowymiarowość pracy socjalnej, Akapit, Toruń 2002
- Garlin Ch.D., Deabury B.A.: Działania interpersonalne w pracy socjalnej. Interart, Warszawa 1996
- Góralski A. (red.): Metody badań pedagogicznych w zarysie. WSPS, Warszawa 1994
- Góralski A. (red.): Metody badań pedagogicznych. WSPS, Warszawa 1994
- Greenstone J.L., Leviton S.C.: Interwencja kryzysowa. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004
- Kaczyńska W. (red.): O etyce służb społecznych: praca zbiorowa. UWIPSiR, Warszawa 1998
- Kawczyńska-Butrym Z.: Niepełnosprawność – specyfika pomocy społecznej. BPS, Warszawa 1996
- Kaźmierczak T.: Praca socjalna: między upośledzeniem społecznym a obywatelskością. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2006
- Kodeks etyczny (red.) Polskiego Towarzystwa Pracowników Socjalnych. Warszawa 1998
- Kotlarska-Michalska A. (red.): Diagnozowanie i projektowanie w pracy socjalnej. UAM, Poznań 1999

Kotlarska-Michalska A. (red.): Obszary pracy socjalnej w teorii i praktyce: praca zbiorowa. ARP Promocja 21, Poznań 2002

Kozaczuk L.: Terapia zajęciowa w domach pomocy społecznej. BPS, Warszawa 1995

Kromolicka B. (red.): Praca socjalna w organizacjach pozarządowych. Z problemów działania i kształcenia. Wyd. Akapit, Toruń 2005

Krzyszowski J.: Elementy organizacji zarządzania w pomocy społecznej. Omega-Praxis, Łódź-Pabianice 1998

Krzyszowski J., Majer R. (red.): Problemy społeczne, pomoc społeczna, praca socjalna: wymiar polski i europejski. Praca zbiorowa. Ośrodek Kształcenia Służb Publicznych i Socjalnych, Częstochowa 2004

Kwaśniewski J. (red.): Praca socjalna – pomoc społeczna: materiały i studia. ZSNDK, SIPSR, UW, Warszawa 1993

Lazari-Pawłowska I.: Etyka zawodowa (w) Książek A.: Zagadnienia etyki. Wybór tekstów. Książka i Wiedza, Warszawa 1995

Leszczyńska –Rejchert: Człowiek starszy i jego wspomaganie; w stronę pedagogiki starości. Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2006

Lipka A.: Metody i techniki badań społecznych. PWN, Katowice 1991

Lishman J.: Podręcznik teorii dla nauczycieli praktyki w pracy socjalnej. Interart, Warszawa 1996

Sobocki M.: Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych. Impuls, Kraków 2004

Marynowicz-Hetka E., Piekarski J.: Wokół problemów działania społecznego. Interart, Warszawa 1996

Marynowicz-Hetka: Pedagogika społeczna. T 2 Podręcznik akademicki. PWN, Warszawa 2007

Meder J. (red.): Praca socjalna z osobami z zaburzeniami psychicznymi. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2002

Michalik M.: Od etyki zawodowej do etyki biznesu. Wyd. Toruń CKU, Warszawa 2003

Mikołajewicz W.: Praca socjalna jako działanie wychowawcze. Interart, Warszawa 1995

Modzelewska M.: Wprowadzenie do metody środowiskowej opartej o projekt socjalny. Praca Socjalna nr 4, Warszawa 1994

Niesporek A., Wódcz K. (red.): Praca socjalna w Polsce: badania, kształcenie, potrzeby praktyki. Śląsk, Katowice 1999

Nocuń A., Szmagałski J.: Podstawowe umiejętności w pracy socjalnej i ich kształcenie. Interart, Warszawa 1996

Nowicka-Kozioł (red.): Poczucie odpowiedzialności moralnej jako aspekt podmiotowy. Żak, Warszawa 2000

Olubiński A.: Praca socjalna: Aspekty humanistyczne i pedagogiczne, Wyd. Aspekt, Toruń 2004

Ornacka K.: Ewaluacja. Między naukami społecznymi i pracą socjalną UJ, Instytut Socjologii. Kraków 2003

Pawlas-Czyż S. (red.): Praca socjalna wobec współczesnych problemów społecznych. Wyd. AKAPIT, Toruń 2007

Pilch T., Lepalczyk I. (red.): Pedagogika społeczna: człowiek w zmieniającym się świecie. Żak, Warszawa 1995

Robertis de C., Pascal H.: Postępowanie metodyczne w pracy socjalnej z grupami i ze społecznościami. Interart, Warszawa 1997

Robertis de C.: Metodyka działania w pracy socjalnej. Interart, Warszawa 1996

Rybczyńska D.A., Olszak-Krzyżanowska B.: Aksjologia pracy socjalnej – wybrane zagadnienia: pracownik socjalny wobec problemów i kwestii społecznych. Scholar, Warszawa 1995

Santorski J.: Jak przetrwać w stresie. CO Agencja Wyd., Warszawa 1992

Sarapata A. (red.): Etyka zawodowa. Książka i Wiedza, Warszawa 1991

Singer P. (red.): Przewodnik po etyce. Książka i Wiedza, Warszawa 2002

Sęk H. (red.): Wsparcie społeczne, stres i zdrowie, PWN Warszawa 2004

Skidmore R.A., Thackeray M.G.: Wprowadzenie do pracy socjalnej. Interart, Warszawa 1996

Stelmaszuk Z.W. (red.): Zmiany w systemie opieki nad dziećmi i młodzieżą: perspektywa europejska, Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2001

Kędzior J. (red.): Współczesne wyzwania pracy socjalnej. Wrocław 2006

Sztumski J.: Wstęp do metod i technik badań społecznych. PWN, Katowice 1998

Szmagalski J. (red.): Superwizja pracy socjalnej. Zastosowania i dylematy. Instytut Rozwoju Służb Społecznych, Warszawa 2009

Wódz K. (red.): Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego: modele teoretyczne, potrzeby praktyki. Akapit Toruń 2008

Żukiewicz A.: Praca socjalna Ośrodek Pomocy Społecznej. Wydawnictwo Uniwersyteckie, Wrocław 2002

www.opiekun.spo.edu.pl

www.irss.and.pl

www.dps.pl

www.edukacja.edux.pl

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

ORGANIZACJA CZASU WOLNEGO

Szczegółowe cele kształcenia:

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- określić podstawowe cechy czasu wolnego i ich wpływ na organizację czasu wolnego osoby starszej,
- określić wpływ nawyków spędzania czasu wolnego, na stosunek człowieka starszego do życia w społeczności lokalnej,
- wyjaśnić znaczenie umiejętności spędzania czasu wolnego dla rozwoju sprawności psychofizycznych i integracji osoby starszej z rodziną i środowiskiem,
- przygotować podopiecznego do racjonalnego wykorzystania czasu zgodnie z funkcjami czasu wolnego w ujęciu higieny psychicznej,
- zastosować zasady organizacji czasu wolnego w celu efektywnego planowania i realizacji opieki nad osobą starszą,
- opracować dla osoby starszej program doskonalenia umiejętności spędzania czasu wolnego,
- uwzględnić potrzeby osoby starszej w planowaniu i organizowaniu czasu wolnego,
- stworzyć warunki do rekreacji i wypoczynku uwzględniające potrzeby osoby starszej,
- wykorzystać uzdolnienia i zainteresowania osoby starszej w realizacji planów spędzania czasu wolnego,
- zorganizować uroczystości, imprezy okolicznościowe oraz integracyjne,
- dostosować metody indywidualnej i grupowej organizacji czasu wolnego do potrzeb, możliwości i ograniczeń osób starszych,
- wykorzystać czynności życia codziennego do podnoszenia sprawności i samodzielności osoby starszej, także w posługiwaniu się urządzeniami technicznymi,
- podjąć współpracę z instytucjami działającymi na rzecz organizacji czasu wolnego w środowisku lokalnym,
- podjąć działania w zakresie likwidowania fizycznych, kulturowych i społecznych barier w dostępie osób starszych do różnych form rekreacji,
- wykorzystać środki kulturowe tkwiące w środowisku domowym i lokalnym osoby starszej do prawidłowego organizowania czasu wolnego,
- zapewnić terapeutyczny charakter wszystkim formom aktywności podopiecznego,

- dostosować oddziaływania arteterapeutyczne do możliwości, oczekiwań i zainteresowań osoby starszej,
- zorganizować terapeutyczne zajęcia plastyczne,
- stworzyć możliwości oddziaływania barwami na osobę starszą,
- stworzyć możliwości uczestniczenia biernego i /lub czynnego w spektaklu teatralnym,
- przygotować spotkanie z pisarzem i /lub aktorem,
- zorganizować gry, zabawy i konkursy czytelnicze,
- przygotować zajęcia muzykoterapeutyczne z wykorzystaniem muzyki aktywizującej i relaksacyjnej,
- zorganizować terapeutyczny seans filmowy,
- przeprowadzić zajęcia taneczne z osobami starszymi,
- zorganizować przegląd twórczości osób starszych zamieszkujących określone środowisko.

Materiał nauczania

1. Wyróżniki czasu wolnego

Pojęcie czasu wolnego. Sposób spędzania czasu wolnego - przyjemność, antyteza pracy, związek z wartościami kulturowymi, zabawa. Cechy podstawowe czasu wolnego.

Ćwiczenia:

- Analizowanie definicji i podstawowych funkcji czasu wolnego.
- Prezentowanie na forum grupy własnych sposobów spędzania czasu wolnego.

2. Kategorie czasu wolnego

Formy zorganizowane. Formy całkowicie dowolne. Potrzeby indywidualne i zbiorowe zaspokajane w czasie wolnym.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie potrzeb zaspokajanych podczas spędzania czasu wolnego na podstawie obejrzanego filmu.
- Rozróżnienie dowolnych i zorganizowanych form spędzania czasu wolnego.

3. Funkcje czasu wolnego

Wypoczynek a zmęczenie. Rozrywka a znużenie. Rozwój zainteresowań, zdolności, uzdolnień, talentu. Kontakty ze społeczeństwem – zadania społeczne. Funkcje czasu wolnego w ujęciu higieny psychicznej: psychorekreacyjna, psychokompensacyjna, psychokorekcyjna, psychokreatywna.

Ćwiczenia:

- Prezentowanie wypoczynku i zmęczenia, rozrywki i znużenia w formie rysunku lub w formie pantomimy.
- Wyszukiwanie informacji na temat zdolności i zainteresowań uznanych postaci ze świata kultury i sztuki.
- Planowanie form rozrywki przeciwdziałających znużeniu.

4. Zarządzanie czasem

Bloki czasu wolnego. Reguły planowania czasu. Zasady organizowania czasu wolnego. Biologiczny zegar człowieka. Syndrom zmarnowanego czasu. Bariery w organizowaniu czasu wolnego.

Ćwiczenia:

- Opracowywanie indywidualnego planu spędzania czasu wolnego.
- Opracowywanie planu spędzania czasu wolnego w grupie z uwzględnieniem indywidualnych możliwości i oczekiwań oraz ograniczeń członków grupy.
- Opracowanie sposobów zarządzania czasem techniką mind mapping, na podstawie opisu przypadków.

5. Instytucje sprzyjające organizacji czasu wolnego

Instytucje formalne: placówki oświatowe, zakłady pracy, domy pomocy społecznej. Instytucje nieformalne: instytucje społeczne, w tym organizacje pozarządowe, instytucje upowszechniania kultury, środki masowego przekazu, rodzina. Profilaktyka samotności i osamotnienia osób starszych.

Ćwiczenia:

- Gromadzenie informacji na temat instytucji zajmujących się organizacją czasu wolnego w środowisku lokalnym.
- Prezentowanie celów działania i ofert instytucji zajmującej się organizacją czasu wolnego osób starszych, na podstawie wycieczki dydaktycznej w wybranej placówce.
- Określenie wpływu rodziny na sposób spędzania czasu wolnego osoby starszej.

6. Rodzaje i funkcje kulturoterapii

Rys historyczny kulturoterapii. Podstawowe rodzaje kulturoterapii: arteterapia, muzykoterapia, biblioterapia, choreoterapia, chromoterapia, ludoterapia, silwoterapia, talasoterapia, terapia zajęciowa, teatroterapia, filmoterapia, esteterapia. Funkcja dydaktyczna, hedonistyczna, komunikacyjna, ludyczna, katartyczna – kompensacyjna i profilaktyczna kulturoterapii.

Ćwiczenia:

- Sporządzanie wykazu środków kulturowych wykorzystywanych w terapii osób starszych.

7. Arteterapia

Znaczenie arteterapii (w ujęciu szerokim i wąskim). Cele arteterapii. Terapia rysunkiem, malarstwem, rzeźbą. Etapy rozwoju działalności plastycznej człowieka. Podstawowe pojęcia plastyczne: kontrast, kompozycja, przestrzeń.

Ćwiczenia:

- Wykonywanie kartek świątecznych i/lub okolicznościowych, z zastosowaniem różnych technik i materiałów.
- Posługiwanie się techniką składania papieru (origami płaskie i przestrzenne).

8. Chromoterapia

Podstawowy podział barw. Znaczenie kolorów w życiu człowieka. Barwy i zmysły. „Uzdrowianie” kolorami.

Ćwiczenia:

- Korzystanie z barw w terapii: dobór koloru ubioru i kolorów w otoczeniu (dla wybranej osoby).
- Wykonywanie quizu kolorów osobowości T. Maddron (2003) lub kwestionariusza osobowości Hartmana (1999).

9. Teatroterapia

Rodzaje teatroterapii: psychodrama, drama, pantomima. Terapia poprzez sztuki teatralne. Cele teatroterapii. Teatroterapia bierna i czynna. Małe formy teatralne recytacja, inscenizacja, montaż literacki, teatr lekturowy, teatr kukiełkowy, teatr cieni, teatr żywego aktora.

Ćwiczenia:

- Dobieranie formy i tematyki przedstawienia teatralnego do indywidualnych i grupowych potrzeb osób starszych.
- Wykorzystywanie technik teatralnych w pracy z jednostką i grupą.
- Projektowanie działań dramowych dla grupy osób starszych.

10. Biblioterapia

Zadania i możliwości biblioterapii. Zastosowanie biblioterapii w sferze intelektu, społecznej, emocjonalnej, zaburzonego zachowania i rekreacji. Kierunki oddziaływań biblioterapeutycznych. Rodzaje biblioterapii. Proces biblioterapii. Zasady pracy osoby prowadzącej biblioterapię. Kategorie tekstów przeznaczonych do biblioterapii. Warunki dobrej recepcji utworu biblioterapeutycznego. Znaczenie baśni dla indywidualnego rozwoju. Konkursy czytelnicze. Konkursy rysunkowe (rysunek do utworu). Gry i zabawy czytelnicze. Imprezy czytelnicze.

Ćwiczenia:

- Organizowanie warunków do tworzenia utworu literackiego (poezja, proza) – indywidualnie i grupowo.
- Opracowywanie programów spotkań czytelniczych.
- Przygotowywanie scenariuszy zajęć biblioterapeutycznych dla osób starszych.

11. Muzykoterapia

Cele muzykoterapii. Funkcje muzyki. Typy percypowania muzyki. Akustyczny, semantyczny i estetyczny poziom muzyki. Kierunki muzykoterapii. Formy muzykoterapii. Klasyfikacja metod muzykoterapii wg E. Galińskiej. Muzyka aktywizująca i relaksacyjna. Dobór materiału muzycznego w muzykoterapii. Specyficzne i niespecyficzne rezultaty działania muzykoterapeutycznego. Obsługa sprzętu odtwarzającego muzykę.

Ćwiczenia:

- Określanie cech osoby na podstawie słuchanych przez nią utworów instrumentalnych.
- Analizowanie utworów muzycznych wykorzystywanych w pracy zawodowej.

12. Filmoterapia

Historia filmoterapii. Funkcje filmoterapii. Filmy o działaniu terapeutycznym. Metody i formy stosowane w filmoterapii. Obsługa sprzętu audio-wizualnego.

Ćwiczenia:

- Analizowanie treści filmu przeznaczonego do terapii osób starszych.

13. Choreoterapia

Cele choreoterapii. Sfery działania w choreoterapii. Czynniki leczące w choreoterapii. Gimnastyka twórcza. Logorytmika. Taniec. Improwizacje ruchowe przy muzyce. Zabawy ruchowe.

Ćwiczenia:

- Wykorzystywanie utworów instrumentalnych do improwizacji ruchowych.
- Prezentowanie możliwości panowania nad własną przestrzenią (podczas tańca).

Środki dydaktyczne

Prezentacje multimedialne dotyczące metod aktywizacji oraz metod arteterapii.

Filmy dydaktyczne dotyczące form spędzania czasu wolnego, aktywizacji i terapii zajęciowej.

Materiały prasowe.

Arkusze papieru o różnej wielkości, grubości, fakturze i kolorze.

Kredki (świecowe, ołówkowe, pastele).

Farby (plakatowe, akwarele, akrylowe, lakiery, olejne, do szkła itp.)

Plastelina, modelina, glina.

Mąka, sól, gips, parafina, wosk.

Materiały z gospodarstwa domowego: resztki tkanin, wstążek, firanek; zakrętki; skrawki futra i skóry; kawałki szkła; żarówki; opakowania po różnorodnych produktach; tekturowe rolki po papierze toaletowym; itp.

Dary natury (liście, muszki, piasek, kamienie, patyki, ziarna, drzewo).

Sznurek, mulina, kordonek, druty, szydełko, igła, płótno.

Nożyczki (o różnej fakturze ostrza), pędzle, pędzelki.

Zestawy płyt (DVD i CD).

Instrumenty muzyczne: janczary, kastaniety, bębenki.

Uwagi o realizacji

Realizacja programu przedmiotu *Organizacja czasu wolnego* ma na celu przygotowanie ucznia do stosowania różnych metod organizacji czasu wolnego osób starszych z uwzględnieniem kulturoterapii.

Program nauczania powinien być realizowany w korelacji z innymi przedmiotami, jak: *Podstawy psychologii i socjologii*, *Opieka nad osobą starszą*, *Metodyka pracy z podopiecznym*, *Zajęcia praktyczne*. W procesie nauczania – uczenia się szczególną uwagę należy zwrócić na kształtowanie umiejętności rozpoznawania potrzeb osoby starszej w zakresie spędzania czasu wolnego, projektowania różnych form wypoczynku i rekreacji z zastosowaniem kulturoterapii.

Osiągnięcie zaplanowanych celów kształcenia zapewni stosowanie metod nauczania, takich jak: wykład konwersatoryjny, dyskusja dydaktyczna, metoda przypadków, metoda projektów, metoda inscenizacji, gry dydaktyczne, ćwiczenia praktyczne. Szczególnie zaleca się stosowanie metody projektów, która umożliwia kształtowanie umiejętności: planowania własnych działań, korzystania z tekstowych i pozatekstowych źródeł informacji, gromadzenia, porządkowania, analizowania oraz prezentowania informacji, prowadzenia badań, działania w grupie w roli członka i lidera, rozwiązywania problemów z wykorzystaniem różnych technik. Przykładowe tematy projektów to: „365 opowieści o doświadczeniach życiowych”, „Cuda papieroplastyki”, „Muzykoterapia w pigułce”.

Ćwiczenia zamieszczone w programie stanowią propozycję do wykorzystania przez nauczyciela. Zakres ćwiczeń może być rozszerzony w zależności od potrzeb edukacyjnych i możliwości szkoły. Nauczyciel powinien przygotować materiały potrzebne do wykonania ćwiczeń. Podczas zajęć uczniowie powinni mieć dostęp do sprzętu audiowizualnego, podręcznej biblioteczki, zestawu płyt. Ćwiczenia powinny być prowadzone w pracowni artystycznej wyposażonej w odpowiednie środki dydaktyczne.

W procesie dydaktycznym należy kształtować cechy osobowości pożądane w pracy opiekuna, takie jak: nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów, poszanowanie godności drugiego człowieka, akceptacja i tolerancja, empatia, pomoc w rozwiązywaniu problemów w sytuacjach typowych i nietypowych.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację poszczególnych działań tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Wyróżniki czasu wolnego	10
2.	Kategorie czasu wolnego	5
3.	Funkcje czasu wolnego	15
4.	Zarządzanie czasem	20
5.	Instytucje sprzyjające organizacji czasu wolnego	15
6.	Rodzaje i funkcje kulturoterapii	5
7.	Arteterapia	15
8.	Chromoterapia	10
9.	Teatroterapia	15
10.	Biblioterapia	15
11.	Muzykoterapia	15
12.	Filmoterapia	15
13.	Choreoterapia	10
	Razem	165

Podane w tabeli liczby godzin na realizację poszczególnych działań mają charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzić zmiany, w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Proces oceniania powinien być prowadzony systematycznie na podstawie określonych kryteriów.

Systematyczna kontrola i ocena postępów ucznia umożliwi nauczycielowi dostosowanie metod nauczania, organizacyjnych form pracy oraz środków dydaktycznych do możliwości poznawczych ucznia.

Oceny osiągnięć uczniów proponuje się dokonywać na podstawie:

- sprawdzianów ustnych i pisemnych,
- obserwacji czynności ucznia podczas wykonywania ćwiczeń,
- testów osiągnięć szkolnych,
- wykonanych projektów.

Podczas kontroli i oceny dokonywanej w formie ustnej, należy zwracać uwagę na merytoryczną jakość wypowiedzi, poprawne stosowanie pojęć dotyczących czasu wolnego i kulturoterapii. Umiejętności praktyczne należy sprawdzać przez obserwację czynności ucznia podczas wykonywania ćwiczeń.

Podczas obserwacji należy zwrócić uwagę na:

- dostosowywanie metod pracy do możliwości oraz ograniczeń osoby starszej,
- organizację współpracy z osobą starszą,
- planowanie czasu wolnego dla osoby starszej,
- planowanie czasu wolnego dla grupy osób starszych,
- organizowanie różnych form kulturoterapii,
- zaangażowanie i kreatywność.

Oceniając projekty należy zwrócić uwagę na:

- trafność koncepcji projektu,
- dobór materiałów źródłowych,
- plan projektu,
- wybór zadań i ich realizację,
- stopień osiągnięcia założonych celów,
- wdrożenie i ewaluację projektu,
- współpracę z innymi,
- prezentację projektu.

Ocena końcowa powinna uwzględniać wyniki wszystkich metod sprawdzania osiągnięć szkolnych ucznia stosowanych przez nauczyciela.

Literatura

- Aytur – Scheele Z.: Origami – sztuka składania papieru. Wyd. ŚK, Warszawa 1994
- Bettelheim B.: Cudowna i pożyteczna. O znaczeniu i wartościach baśni. PIW, Warszawa 1985
- Błędowski P.: Pomoc społeczna i opieka nad osobami starszymi w RFN. Interart, Warszawa 1996
- Borecka I.: Biblioterapia: terapia i praktyka. SBP, Poznań 2001
- Dewhurst – Maddock O.: Terapia dźwiękiem. Jak osiągnąć zdrowie poprzez muzykę i śpiew. Studio Astropsychologii, Białystok 2001
- Gimbel T.: Terapia kolorami. Studio Astropsychologii, Białystok 2001
- Góżycka A.: Rozwój i kształtowanie zainteresowań. Warszawa 1990
- Hartman T.: Kod kolorów. Typy osobowości zaszyfrowane w kolorach. Wyd. AMBER, 1999
- Jaworska A., Kasprzak B., ks. Nowak M., Wojnarowska A., Stanowski M. (red.): Od teatru do terapii. Między teorią a praktyką. T.1. KUL, Lublin 2005
- Jung B. H.: Ekonomia czasu wolnego: zarys problematyki. PWN, Warszawa 1989
- Kędzior J., Wawrzak – Chodaczek M. (red.): Czas wolny w różnych jego aspektach. WUW, Wrocław 2000

Konieczna E.: Arteterapia w teorii i praktyce. Impuls 2003
Kozaczuk L.: Terapia zajęciowa w domach pomocy społecznej. Interart, Warszawa 1996
Maddron T.: Przez kolory do poznania siebie. KDC Warszawa 2003
Martin S.: Ciało i umysł. Wyd. Medium, Warszawa 1993
Matela L.: ABC Chromoterapii. Studio Astropsychologii, Białystok 2000
McRae B. C.: Praktyczne gospodarowanie czasem. Communications, Warszawa 1995
Mertz B. A.: Kolory, charakter i przeznaczenie. Wyd. J&BF, Warszawa 1996
Metera A.: Muzykoterapia. Muzyka w medycynie i edukacji. Metronom, Leszno 2002
Pankowska K.: Edukacja przez dramę. WSiP, Warszawa 1997
Paul – Cavallier F. J.: Wizualizacja. REBIS, Warszawa 2005
Piętka J.: Pedagogika czasu wolnego. WSE, Warszawa 2004
Płoch L.: Jak organizować czas wolny dzieci i młodzieży upośledzonej umysłowo. WSiP, Warszawa 1992
Roine E.: Psychodrama. Kontakt, Opole 1994
Seiwert L. J.: Jak organizować czas. PWN, Warszawa 1993
Sroka M.: Malowanie jako terapia. W: Wspólne Tematy, 1995 nr 3
Szulc W.: Sztuka i terapia. Centrum MDNŚSM, Warszawa 1993
Tauber P. D., Siwiński W.: Pedagogika czasu wolnego. Poznań 2002
Toczek – Werner S.: Podstawy rekreacji i turystyki. AWF, Wrocław 1999
Wiszniewski M.: Uzdrawiający taniec. Terapeutyczne zastosowanie ruchu i tańca. Studio Astropsychologii, Białystok 2003
Zych A.: Człowiek wobec starości. PWN, Warszawa 1995

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

PROMOCJA ZDROWIA I PROFILAKTYKA

Szczegółowe cele kształcenia:

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- wyjaśnić podstawowe pojęcia dotyczące promocji zdrowia i profilaktyki,
- scharakteryzować czynniki warunkujące optymalizację zdrowia i rozwoju jednostki,
- zanalizować aktualne tendencje zmian zachodzących w stanie zdrowia ludności,
- określić źródła i drogi szerzenia się chorób zakaźnych,
- rozróżnić pozytywne i negatywne zachowania zdrowotne,
- określić choroby społeczne i cywilizacyjne oraz czynniki ryzyka tych chorób,
- zanalizować źródła informacji o stanie zdrowia populacji,
- określić cele i zadania promocji zdrowia,
- wyjaśnić cele i założenia promocji zdrowia zawarte Narodowym Programie Zdrowia,
- scharakteryzować kierunki działań profilaktycznych,
- rozróżnić rodzaje profilaktyki oraz grupy osób objętych programami profilaktycznymi,
- zaplanować działania profilaktyczne skierowane do osób z różnymi problemami zdrowotnymi oraz uzależnieniami,
- dobrać i zastosować formy, metody i środki dydaktyczne w edukacji zdrowotnej,
- rozpoznać czynniki szkodliwe dla zdrowia występujące w środowisku życia i pracy,
- określić problemy zdrowotne wynikające z obecności czynników szkodliwych dla zdrowia w środowisku podopiecznego,
- podjąć działania profilaktyczne w środowisku życia osoby starszej,
- określić zdrowotne następstwa błędów żywieniowych,
- udzielić pomocy podopiecznemu w stosowaniu zasad racjonalnego odżywiania,
- zastosować zasady sprzyjające prowadzeniu zdrowego stylu życia,
- zapewnić bezpieczeństwo podopiecznemu w miejscu jego pobytu,
- zastosować przepisy dotyczące profilaktyki i ochrony zdrowia w miejscu pracy.

Materiał nauczania

1. Uwarunkowania zdrowia i choroby

Definicje zdrowia i metody jego oceny. Czynniki warunkujące zdrowie. Styl życia i zachowania zdrowotne. Źródła informacji o zdrowiu populacji. Stan zdrowia ludności.

Definicje choroby. Źródła zakażenia i drogi szerzenia się chorób zakaźnych. Choroby społeczne i cywilizacyjne.

Ćwiczenia:

- Analizowanie definicji: zdrowia fizycznego, psychicznego, społecznego.
- Porównanie metod oceny zdrowia.
- Opracowywanie wykazu zachowań szkodliwych dla zdrowia.
- Analizowanie danych statystycznych dotyczących stanu zdrowia ludności.

2. Założenia promocji zdrowia

Geneza promocji zdrowia. Definicje, poziomy, cele i zadania promocji zdrowia. Narodowy Program Zdrowia. Problem starości w świetle NPZ. System ochrony zdrowia w Polsce.

Ćwiczenia:

- Określanie celów i zadań promocji zdrowia.
- Analizowanie celów zawartych w NPZ.
- Opracowywanie, form promocji zdrowia, na podstawie aktualnej wersji NPZ.
- Charakteryzowanie systemu ochrony zdrowia w Polsce.

3. Profilaktyka i edukacja zdrowotna

Rodzaje profilaktyki: pierwotna, wtórna i trzeciego stopnia. Profilaktyka chorób społecznych i cywilizacyjnych. Rodzaje, formy i metody profilaktyki uzależnień. Modele, formy i metody edukacji zdrowotnej. Programy profilaktyczne w edukacji zdrowotnej osób starszych. Znaczenie profilaktyki w zwalczaniu chorób.

Ćwiczenia:

- Określanie zadań poszczególnych rodzajów profilaktyki.
- Planowanie działań profilaktycznych skierowanych do grup zagrożonych chorobami układu krążenia.
- Planowanie działań profilaktycznych mających na celu powstrzymanie rozwoju choroby i skrócenie czasu jej trwania.

- Planowanie działań profilaktycznych mających na celu ograniczenie skutków przebytej choroby.
- Analizowanie celów poszczególnych modeli edukacji zdrowotnej.
- Opracowywanie scenariusza zajęć edukacyjnych na temat zdrowego stylu życia dla grupy osób starszych.

4. Środowisko a zdrowie człowieka

Wpływ czynników fizycznych i klimatycznych środowiska naturalnego na zdrowie człowieka. Zagrożenia występujące w środowisku naturalnym związane z rozwojem cywilizacji. Metody oceny zanieczyszczeń środowiska. Ochrona środowiska naturalnego. Wymagania sanitarno-higieniczne w miejscu zamieszkania.

Czynniki szkodliwe, uciążliwe, niebezpieczne dla zdrowia w środowisku nauki i pracy. Choroby zawodowe. Profilaktyka i ochrona zdrowia w środowisku nauki i pracy.

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie czynników fizycznych mających wpływ na zdrowie.
- Analizowanie zagrożeń dla zdrowia, związanych z rozwojem cywilizacji.
- Identyfikowanie czynników szkodliwych dla zdrowia występujących w miejscu zamieszkania.
- Analizowanie badań profilaktycznych prowadzonych w miejscu pracy.

5. Żywność i żywienie

Jakość żywności a zdrowie populacji. Zalecenia żywieniowe dotyczące ilości i jakości składników odżywczych w różnych grupach ludności. Wady i błędy w żywieniu człowieka. Skutki zdrowotne nieprawidłowego żywienia. Wymagania sanitarno-higieniczne dotyczące żywności i żywienia człowieka. Zapobieganie problemom zdrowotnym wynikającym z nieprawidłowego żywienia.

Ćwiczenia:

- Opracowywanie zaleceń żywieniowych dla osób starszych.
- Identyfikowanie wad i błędów w żywieniu, na podstawie opisu przypadków.
- Rozpoznawanie skutków zdrowotnych spowodowanych nieprawidłowym żywieniem.
- Określanie roli opiekuna osoby starszej w zapobieganiu problemom zdrowotnym, które wynikają z nieprawidłowego żywienia.

Środki dydaktyczne

Filmy dydaktyczne, wideokasety, płyty DVD dotyczące problematyki promocji zdrowia oraz profilaktyki.

Prezentacje multimedialne: definicje i założenia promocji zdrowia i profilaktyki.

Ustawy i rozporządzenia dotyczące promocji zdrowia.

Roczniki statystyczne.

Plansze i wykresy tematyczne.

Listwy przyściennie.

Uwagi o realizacji

Realizacja programu nauczania przedmiotu *Promocja zdrowia i profilaktyka* ma na celu przygotowanie ucznia do podejmowania działań z zakresu promocji zdrowia, profilaktyki i edukacji zdrowotnej zgodnie kompetencjami opiekuna osoby starszej.

Podczas realizacji programu nauczania należy kształtować umiejętności rozpoznawania zagrożeń dla zdrowia występujących w środowisku, tworzenia przyjaznego środowiska życia i pracy oraz promowania zdrowego stylu życia.

Program nauczania powinien być realizowany w korelacji z przedmiotami: *Podstawy psychologii i socjologii, Podstawy psychopatologii, Polityka społeczna, Podstawy prawa i ekonomii, Choroby wieku starszego, Opieka nad osobą starszą, Metodyka pracy z podopiecznym, Zajęcia praktyczne i Praktyka zawodowa.*

Realizując program nauczania należy wdrażać uczniów do samodzielnej pracy i zachęcać do studiowania literatury. Osiągnięcie szczegółowych celów kształcenia zapewni stosowanie następujących metod nauczania: wykładu konwersatoryjnego, dyskusji dydaktycznej, metody tekstu przewodniego, metody przypadków, ćwiczeń. Szczególnie zaleca się stosowanie metody przypadków podczas realizacji programu. Zastosowanie tej metody umożliwi rozwój analitycznego i syntetycznego myślenia, zdolności podejmowania decyzji oraz rozwiązywania trudnych problemów. Podstawą stosowania metody przypadków jest przygotowanie opisu zdarzenia. Źródłem opisu mogą być opracowania własne nauczyciela, cytaty z literatury, fragmenty filmów i programów telewizyjnych.

Zajęcia powinny odbywać się w pracowni zawodowej i umiejętności społecznych. Ćwiczenia powinny być prowadzone w grupach do 15 uczniów z podziałem na 2-3 osobowe zespoły.

Ćwiczenia zamieszczone w programie są propozycją do wykorzystania przez nauczyciela w procesie kształcenia. Nauczyciel może zaplanować inne ćwiczenia dostosowując ich zakres oraz poziom do potrzeb edukacyjnych uczniów oraz wyposażenia pracowni.

Podczas realizacji programu należy zwrócić uwagę na rozwijanie zainteresowań zawodem oraz kształtowanie cech osobowości szczególnie przydatnych w wykonywaniu zawodu, takich jak: troska o zdrowie podopiecznego, gotowość niesienia pomocy, otwartość, wrażliwość, tolerancyjność, odpowiedzialność i życzliwość.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację poszczególnych działań tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Uwarunkowania zdrowia i choroby	12
2.	Założenia promocji zdrowia	10
3.	Profilaktyka i edukacja zdrowotna	14
4.	Środowisko a zdrowie człowieka	15
5.	Żywność i żywienie	15
Razem		66

Podana w tabeli liczba godzin na realizację poszczególnych działań ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzić zmiany, w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych szkoły.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie osiągnięć edukacyjnych uczniów powinno odbywać się przez cały czas realizacji programu przedmiotu, na podstawie określonych kryteriów. Kryteria oceniania powinny uwzględniać poziom wiadomości oraz zakres opanowania umiejętności wynikających ze szczegółowych celów kształcenia. Systematyczne sprawdzanie i ocenianie dostarcza nauczycielowi informacji o efektach jego pracy, o postępach ucznia w nauce oraz ułatwia zaplanowanie procesu kształcenia.

Osiągnięcia uczniów proponuje się oceniać na podstawie:

- sprawdzianów ustnych i pisemnych,
- testów osiągnięć szkolnych,
- obserwacji czynności uczniów podczas wykonywania ćwiczeń.

Podczas kontroli i oceny dokonywanej w formie ustnej należy zwracać uwagę na operowanie zdobytą wiedzą, merytoryczną jakość wypowiedzi i posługiwanie się terminologią z zakresu promocji zdrowia i profilaktyki.

W czasie obserwacji czynności ucznia należy zwrócić uwagę na:

- aktywność ucznia na zajęciach,
- przestrzeganie procedur obowiązujących w grupie,
- korzystanie z różnych źródeł informacji,
- rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów,
- przygotowanie i zaprezentowanie scenariusza zajęć promujących zdrowie,
- umiejętność samooceny.

Obserwacje powinny być prowadzone przy pomocy arkusza obserwacji przygotowanego przez nauczyciela. Podstawą do uzyskania pozytywnej oceny powinno być poprawne i samodzielne wykonanie ćwiczeń.

Literatura

Biernat J.: Żywność, żywność a zdrowie. Astrum, Wrocław 2001

Gniazdowski A. (red.): Zachowania zdrowotne. IMP, Łódź 1990

Hasik J., Hryniewiecki L., Grzymisławski M.: Dietetyka. PZWL, Warszawa 1999

Jabłoński L. (red.): Sinologia. Nauka o zdrowiu społeczeństwa. Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego w Żyrardowie, Warszawa 1998

Jethon Z., Grzybowski A. (red.): Medycyna zapobiegawcza i środowiskowa. PZWL, Warszawa 2000

Karski J.B. (red.): Promocja zdrowia. IGNIS, Warszawa 1999

Karski J. B., Słońska Z., Wasilewski B.(red.): Promocja zdrowia. Sanmedia, Warszawa 1994

Karski J. B., Tomaszewska E.: Teoria i praktyka wzmacniania działań w promocji zdrowia. Wydawnictwo IGNIS, Warszawa 1997

Kuchcińska M.: Zdrowie człowieka i jego edukacja gerontologiczna. Wydawnictwo. Akademii Bydgoskiej, Bydgoszcz 2004

Kulik T. B., Latański M. (red.): Zdrowie publiczne: podręcznik dla studentów i absolwentów Wydziałów Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu Akademii Medycznych. Czelej, Lublin 2002

Kolarczyk E. (red.): Wybrane problemy higieny i ekologii człowieka. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2000

Marcinkowski J.T. (red.): Higiena, profilaktyka i organizacja w zawodach medycznych. PZWL, Warszawa 2003

Syrek E.: Zdrowie w aspekcie pedagogiki społecznej. Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2000

Szewczyński J., Skrodzka Z.: Higiena żywienia. PZWL, warszawa 1995
Wąsiewicz E. P. (red.): Zdrowie publiczne i medycyna społeczna. AM
Poznań, Poznań 2000
Wojnarowska B.: Edukacja zdrowotna. PWN, Warszawa 2008
Wojnarowska B. (red.): Teoretyczne podstawy edukacji zdrowotnej.
KOWEZ, Warszawa 2001
Kwartalnik: Remedium oraz Zdrowa żywność

*Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych
pozycji wydawniczych.*

JĘZYK OBCY ZAWODOWY

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- przeczytać ze zrozumieniem i przetłumaczyć obcojęzyczne teksty dotyczące prawa socjalnego oraz działalności instytucji pomocy społecznej,
- określić zadania opiekuna osoby starszej,
- skorzystać ze słowników obcojęzycznych oraz komputerowych słowników podręcznych,
- przeczytać i przetłumaczyć obcojęzyczną korespondencję, literaturę i prasę na temat procesu starzenia, problemów zdrowotnych oraz form pomocy świadczonej osobom starszym,
- przygotować w języku obcym pisma urzędowe oraz niezbędne w kontaktach międzyludzkich,
- nawiązać współpracę ze specjalistami świadczącymi pomoc osobom starszym,
- przeprowadzić rozmowę w języku obcym na temat stanu zdrowia, problemów i potrzeb osoby starszej,
- przeczytać ze zrozumieniem i przetłumaczyć obcojęzyczną korespondencję otrzymywaną w formie elektronicznej,
- przeczytać ze zrozumieniem i przetłumaczyć obcojęzyczne teksty w sieci Internet,
- przetłumaczyć instrukcje w celu poprawnego stosowania różnych zaleceń i udogodnień związanych z opieką nad osobą starszą,
- udokumentować podejmowane działania zawodowe w procesie opieki nad osobą starszą.

Materiał nauczania

1. Zadania instytucji pomocy społecznej

Polityka społeczna a pomoc społeczna.

Zasady organizacji pomocy społecznej w Polsce.

Zadania administracji publicznej wobec osób starszych w Polsce.

Organizacje pozarządowe niosące pomoc osobom starszym.

Ćwiczenia:

- Określanie zasad funkcjonowania instytucji świadczących różne formy pomocy społecznej.
- Analizowanie działalności organizacji pozarządowych niosących pomoc osobom starszym.
- Charakteryzowanie grup wsparcia społecznego.

2. Komunikowanie się ze specjalistami uczestniczącymi w procesie opieki nad osobą starszą

Rozmowa z lekarzem, pielęgniarką o sytuacji zdrowotnej osoby starszej.
Komunikowanie się z pracownikiem socjalnym w sprawie sytuacji materialno-bytowej osoby starszej.

Omawianie problemów osoby starszej z psychologiem.

Rozmowa z fizjoterapeutą o zadaniach zleconych do wykonania opiekunowi osoby starszej.

Ćwiczenia:

- Przeprowadzenie rozmowy z lekarzem o problemach osoby starszej somatycznie chorej – inscenizacja.
- Ustalanie z fizjoterapeutą ćwiczeń do wykonywania przez osobę starszą przy pomocy opiekuna.
- Informowanie psychologa o problemach osoby starszej.
- Określanie dolegliwości somatycznych, na podstawie nagranej w języku obcym wypowiedzi osoby starszej.

3. Instrukcje, dokumenty i teksty obcojęzyczne

Tłumaczenie tekstu, w tym z zakresu: literatury zawodowej (ogólne, selektywne, szczegółowe). Tłumaczenie instrukcji dotyczących procedur postępowania w sytuacjach zawodowych, obsługi urządzeń wykorzystywanych w pracy opiekuna.

Redagowanie tekstu użytkowego, np.: zaproszenia, rezerwacji, podania, ogłoszenia oraz wypełnianie formularzy.

Ćwiczenia:

- Stosowanie leku zgodnie z instrukcją podaną w ulotce.
- Uruchamianie sprzętu z wykorzystaniem załączonej instrukcji.
- Sporządzanie notatek z podjętych zadań w procesie opieki nad osobą starszą.

Środki dydaktyczne

Scenariusze zajęć.

Prezentacje multimedialne.

Filmy dydaktyczne.

Magnetofon, odtwarzacz CD, radio.

Kasety, płyty CD.

Opisy przypadków.

Teksty do tłumaczenia.

Czasopisma specjalistyczne.

Słowniki języków obcych.

Uwagi o realizacji

Celem realizacji programu nauczania przedmiotu *Język obcy zawodowy* jest doskonalenie sprawności mówienia i pisania oraz czytania i rozumienia ze słuchu tekstów o tematyce zawodowej.

Realizację programu należy rozpocząć od przeprowadzenia diagnozy umiejętności językowych ucznia i na jej podstawie zaplanować metody nauczania-uczenia się oraz organizację zajęć edukacyjnych.

Podczas realizacji programu nauczania należy zwracać uwagę na kształtowanie umiejętności korzystania z obcojęzycznych źródeł informacji, prowadzenia rozmów służbowych, czytania i tłumaczenia tekstów o tematyce zawodowej, sporządzania pism urzędowych. Osiągnięcie zaplanowanych celów kształcenia umożliwi stosowanie efektywnych metod nauczania, takich jak: metoda przypadków, inscenizacji, gry dydaktyczne oraz ćwiczenia indywidualne i w małych grupach. Nauczyciel powinien przygotować opisy przypadków i scenariusze inscenizacji na podstawie rzeczywistych sytuacji zawodowych.

W czasie ćwiczeń uczniowie powinni samodzielnie tłumaczyć teksty o tematyce zawodowej, sporządzać pisma urzędowe, opracowywać plany opieki nad osobą starszą. Czynności te powinny być poprzedzone analizą materiałów źródłowych o różnym stopniu trudności. Nauczyciel powinien motywować uczniów do rozwijania zainteresowań językowych, wskazać im różne źródła wzbogacenia wiedzy i zwiększenia samodzielności w posługiwaniu się językiem obcym zawodowym.

Program należy realizować w pracowni wyposażonej w techniczne środki kształcenia: telewizor, odtwarzacz kaset video, CD, DVD, radio, magnetofon.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację poszczególnych działów tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Zadania instytucji pomocy społecznej	30
2.	Komunikowanie się ze specjalistami uczestniczącymi w procesie opieki nad osobą starszą	18
3.	Instrukcje, dokumenty i teksty obcojęzyczne	18
	Razem	66

Podana w tabeli liczba godzin na realizację poszczególnych działów ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzać pewne zmiany, w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów powinno odbywać się systematycznie, na podstawie ustalonych kryteriów.

W trakcie oceniania należy zwrócić uwagę na aktywność uczniów podczas zajęć, umiejętność współpracy w grupie, umiejętność posługiwania się terminologią zawodową w języku obcym.

Proces oceniania powinien obejmować:

- diagnozę poziomu sprawności językowych ucznia przed przystąpieniem do realizacji programu,
- sprawdzanie postępów w nabywaniu sprawności językowych przez uczniów w trakcie realizacji programu oraz rozpoznawanie trudności w osiągnięciu celów kształcenia,
- sprawdzanie wiadomości i umiejętności po zrealizowaniu programu.

Ocenianie osiągnięć szkolnych uczniów powinno odbywać się na podstawie:

- sprawdzianów ustnych,
- sprawdzianów pisemnych,
- testów osiągnięć szkolnych z zadaniami otwartymi (z luką, krótkiej odpowiedzi) lub zamkniętymi wielokrotnego wyboru, dotyczącymi słownictwa zawodowego,
- ukierunkowanej obserwacji pracy ucznia w czasie ćwiczeń.

W czasie obserwacji pracy ucznia zwracamy uwagę na:

- kulturę wypowiedzi w języku obcym,
- poprawne stosowanie zasad posługiwania się językiem obcym,
- prowadzenie dialogu z innymi uczniami i z nauczycielem,
- zadawanie pytań,
- formułowanie opinii w obcym języku.

W ocenie końcowej osiągnięć ucznia należy uwzględnić wyniki wszystkich metod sprawdzania stosowanych przez nauczyciela.

JĘZYK MIGOWY

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- zdefiniować podstawowe pojęcia dotyczące surdopedagogiki: niesłyszący, słabo słyszający, osoba z resztkami słuchu,
- określić podstawowe problemy osób niesłyszących i słabo słyszających,
- posłużyć się podstawowymi pojęciami dotyczącymi języka migowego,
- określić metody porozumiewania się osób z wadą słuchu,
- scharakteryzować niewerbalne sposoby komunikacji,
- określić zasady i reguły posługiwania się językiem migowym,
- rozpoznać polski alfabet palcowy,
- posłużyć się liczebnikami głównymi, porządkowymi,
- rozpoznać podstawowe znaki ideograficzne (pojęciowe) oraz technikę ich stosowania,
- zastosować mimikę i pantomimikę w procesie porozumiewania się,
- zastosować zasady systemu językowo-migowego,
- odczytać proste wypowiedzi w języku migowym,
- sformułować proste wypowiedzi w języku migowym,
- posłużyć się językiem migowym w stopniu umożliwiającym rozumienie oraz formułowanie nieskomplikowanych wypowiedzi.

Materiał nauczania

1. Podstawy surdopedagogiki

Podstawowe pojęcia z zakresu surdopedagogiki. Klasyfikacja osób z uszkodzonym słuchem: niesłyszący, słabo słyszający, osoba z resztkami słuchu. Rewalidacja osób z uszkodzeniem narządu słuchu. Zasady rehabilitacji osób niesłyszących.

Ćwiczenia:

- Symulowanie dialogu osoby słyszającej z niesłyszącą – odczytywanie mowy z ust.
- Opracowywanie scenariusza rozmowy z osobami niesłyszącymi.

2. Teoria języka migowego

Podstawowe pojęcia: język migany, język migowy, daktylografia, ideografia, pozycja klasyczna w daktylografii. Metody porozumiewania się osób z wadą słuchu. Zasady i reguły pomocnicze stosowane w systemie językowo-migowym. Kultura wypowiedzi w języku migowym. Język migowy a odczytywanie mowy z ust. Mimika i pantomimika.

Ćwiczenia:

- Stosowanie znaków daktylograficznych, podczas poznawania nowych osób.
- Zastosowanie gestu i pantomimy w komunikacji niewerbalnej – gry edukacyjne: kalambury, pantomima, ruch i taniec.
- Opracowywanie inscenizacji dotyczącej powitania wyrażanego mimiką i gestem.
- Opracowywanie tekstu w języku migowym z zastosowaniem zasad systemu językowo – migowego.

3. Język migowy w praktyce

Synergizm wzrokowo-słuchowy. Daktylografia: znaki liter, liczebników głównych, porządkowych, działań arytmetycznych, skrótów, znaki uzupełniające. Ideografia – zasady budowania wypowiedzi w języku migowym. Podział znaków ideograficznych. Znaki podstawowe, znaki związane z problemami życia codziennego. Środki i zasady porozumiewania się niesłyszących (mowa, pismo, fonografia, alfabet palcowy, gestykulacja, język migowy, system językowo-migowy).

Ćwiczenia:

- Naśladowanie zbioru konwencjonalnych znaków istotnych w porozumiewaniu się z niesłyszącymi.
- Odgrywanie roli osoby niesłyszącej.
- Prowadzenie wywiadu z osobą niesłyszącą.
- Prezentowanie znaków na temat „Rodzina i znajomi”.
- Prezentowanie znaków na temat „Wizyta u lekarza. Kupuję lekarstwa”.
- Prezentowanie inscenizacji obrazującej dokonywanie zakupów, załatwianie spraw urzędowych.
- Prowadzenie rozmowy na temat czynności wykonywanych w kuchni.
- Prowadzenie rozmowy na temat wykonywania czynności dnia codziennego.
- Prezentowanie znaków o tematyce religijnej.
- Tłumaczenie tekstu na język migowy.

Środki dydaktyczne

Scenariusze zajęć.

Prezentacje multimedialne.

Filmy dydaktyczne o komunikacji werbalnej i niewerbalnej.

Magnetofon, odtwarzacz CD, radio.

Kasety, płyty CD.

Słuchawki.

Stopery.
Opisy przypadków.
Teksty do tłumaczenia.
Czasopisma specjalistyczne.
Słownik języka migowego.

Uwagi o realizacji

Program nauczania obejmuje treści dotyczące surdopedagogiki oraz zasad i reguł posługiwania się językiem migowym. Program powinien być realizowany w korelacji z takimi przedmiotami jak: *Podstawy psychologii i socjologii, Metodyka pracy z podopiecznym, Zajęcia praktyczne* przede wszystkim podczas współpracy z podopiecznym niesłyszącym. Tematyka zajęć została dostosowana do problemów z jakimi może spotkać się opiekun w pracy z podopiecznym. Przedmiotem nauczania jest klasyczny język migowy, funkcjonujący równoległe z mową, tworząc system językowo-migowy. Wersja ta pozwala jednocześnie na przekaz i odbiór treści drogą słuchową i wzrokową. Zajęcia powinny być prowadzone w odpowiednio wyposażonych pracowniach dydaktycznych. Proponuje się, aby zajęcia odbywały się w grupach do 10 osób, zgodnie z obowiązującymi metodami nauczania języka migowego. Grupy mogą być podzielone na zespoły dwu - trzy osobowe. W trakcie realizacji programu należy zwrócić uwagę na zasady i reguły pomocnicze stosowane w systemie językowo-migowym (język migowy a odczytywanie mowy z ust). Nauczyciel powinien przypomnieć uczniom podstawowe zasady obowiązujące w kontaktach z osobami niesłyszącymi.

W procesie kształcenia wskazane jest stosowanie aktywizujących metod nauczania, takich jak: metoda inscenizacji, przypadków, gry dydaktyczne, dyskusja dydaktyczna oraz ćwiczenia. Zaleca się organizowanie wycieczek dydaktycznych do placówek dla osób niesłyszących.

Program należy realizować w pracowni wyposażonej w techniczne środki kształcenia: telewizor, odtwarzacz kaset video, CD, DVD, radio, magnetofon. Podczas ćwiczeń uczeń powinien opanować umiejętności porozumiewania się w języku migowym. Nauczyciel powinien obserwować wykonywane przez ucznia gesty i korygować najczęściej popełniane błędy w czasie rozmowy. Szczególną uwagę należy zwrócić na kulturę wypowiedzi w języku migowym.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację poszczególnych działów tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Podstawy surdopedagogiki	3
2.	Teoria języka migowego	5
3.	Język migowy w praktyce	25
Razem		33

Podana w tabeli liczba godzin na realizację poszczególnych działów ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzać pewne zmiany, w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć edukacyjnych ucznia powinno odbywać się systematycznie na podstawie określonych kryteriów. Kryteria oceniania powinny uwzględniać zakres i stopień opanowania wiadomości i umiejętności zawartych w szczegółowych celach kształcenia.

Oceny osiągnięć uczniów można dokonywać na podstawie:

- sprawdzianów ustnych i pisemnych,
- obserwacji czynności ucznia podczas wykonywania ćwiczeń.

W czasie obserwacji nauczyciel powinien zwracać uwagę na:

- kulturę wypowiedzi w języku migowym,
- stosowanie zasad posługiwania się językiem migowym,
- odczytywanie i formułowanie wypowiedzi w języku migowym.

Przedmiotem oceny powinna być również aktywność uczniów w trakcie ćwiczeń oraz umiejętność współpracy w grupie.

W ocenie końcowej osiągnięć uczniów należy uwzględnić wyniki sprawdzianów ustnych oraz poziom wykonania ćwiczeń.

Literatura

- Bouvet D.: Mowa dziecka. Wychowanie dwujęzykowe dziecka niesłyszącego. WSiP, Warszawa 1996
- Csany Y.: Słuchowo-werbalne wychowanie dzieci z uszkodzonym narządem słuchu. WSiP, Warszawa 1994
- Dryden G., Vos J.: Rewolucja w uczeniu. Moderski i S-ka, Poznań 2000
- Hendzel J.K.: Słownik polskiego języka miganego. Wydawnictwo Rakiel, Olsztyn 2000
- Pankowska K.: Edukacja przez dramę. WSiP, Warszawa 1997
- Pankowska K.: Pedagogika dramy. Teoria i praktyka. Wyd. Akademickie Żak, Warszawa 2000
- Pietrzak W.: Język migany w szkole. Część 2. WSiP, Warszawa 2004
- Prałat - Pyrzewicz I., Bajewska J.: Język migany w szkole. Część 3. WSiP, Warszawa 2004
- Sękowska Z.: Wprowadzenie do pedagogiki specjalnej. PWN, Warszawa 2001
- Szczepankowski B.: Niesłyszący – głusi - głuchoniemi. Wyrównywanie szans. WSiP, Warszawa 1999
- Szczepankowski B.: Język migany w szkole. Część 1, 2 , 3. WSiP, Warszawa 2004
- Szczepankowski B., Kossakowski B., Wasilewska T.: Język migany-pierwsze kroki. Wydawnictwo INFOPRESS, Olsztyn 2001
- Szczepankowski B., Koncewicz D.: Język migowy w terapii. Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Łodzi, Łódź 2008
- Szczepankowski B.: Komunikowanie się z osobami z uszkodzonym słuchem. Poradnik dla pracowników służb społecznych. Cz. I i II. Wydawnictwo Drukarnia SADY, Krapkowice 2000
- Szczepankowski B.: Język migowy. Pierwsza pomoc medyczna. Centrum Edukacji Medycznej, Warszawa 1996
- Szczepankowski B., Rona M.: Szkolny słownik języka migowego. VINEA Sp. z o.o., Bydgoszcz 1994

Wykaz literatury należy aktualizować w miarę ukazywania się nowych pozycji wydawniczych.

ZAJĘCIA PRAKTYCZNE

Szczegółowe cele kształcenia:

W wyniku kształcenia uczniów (słuchacz) powinien umieć:

- zastosować zasady komunikowania się,
- wyrazić własne sądy, oceny i emocje,
- rozpoznać zachowania asertywne, agresywne i uległe,
- zachować się asertywnie w sytuacji nacisku i manipulacji,
- dokonać autoprezentacji,
- przeprowadzić negocjacje w sytuacji konfliktowej,
- nawiązać kontakt z osobą starszą i członkami jej rodziny,
- podtrzymać więzi powstałe między podopiecznym, członkami jego rodziny oraz osobami opiekującymi się,
- określić strukturę organizacyjną placówek pomocy społecznej oraz dokonać analizy ofert usług świadczonych dla osób starszych,
- posłużyć się dokumentacją obowiązującą w placówkach pomocy społecznej oraz w opiece indywidualnej nad osobą starszą,
- określić zakres obowiązków i warunki pracy opiekuna osoby starszej,
- rozpoznać formy wsparcia udzielanego osobie starszej,
- przyjąć postawę opiekuńczości, zrozumienia, odpowiedzialności wobec osoby starszej,
- sformułować diagnozę sytuacji socjalnej osoby starszej,
- dobrać metody pracy do indywidualnych potrzeb, możliwości i ograniczeń osoby starszej,
- wykorzystać metody i techniki arteterapeutyczne w pracy z osobą starszą,
- zaoferować różne formy pomocy osobie starszej,
- udzielić pomocy podopiecznemu w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz w gospodarowaniu budżetem domowym,
- określić zasady współpracy opiekuna osoby starszej z instytucjami i środowiskiem lokalnym,
- zastosować przepisy prawa dotyczące pomocy społecznej,
- wykonać zadania zgodnie z zasadami etyki,
- zastosować przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy obowiązujące w placówkach oraz w trakcie opieki indywidualnej nad osobą starszą,
- skorzystać z literatury zawodowej oraz innych źródeł informacji,
- oceniać efekty własnej pracy,
- udoskonalić umiejętności zawodowe.

Materiał nauczania

1. Trening integracyjny

Postrzeganie samego siebie i siebie w relacji z innymi osobami

Ćwiczenia:

- Tworzenie obrazu własnego „ja”:
 - jak postrzegam siebie,
 - jak postrzegają mnie inni.
- Analizowanie własnych mocnych i słabych stron w kontaktowaniu się z ludźmi:
 - relacje: ja – inna osoba,
 - relacje: ja – grupa.
- Wyjaśnianie mechanizmu przypisywania atrybutów (cech) sobie i innym.
- Autoprezentacja – poznawanie siebie w sytuacji społecznej ekspozycji.

Komunikacja werbalna i niewerbalna

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie mowy ciała.
- Analizowanie roli pierwszego wrażenia w procesie komunikacji.
- Rozpoznawanie intencji rozmówcy, na podstawie sygnałów werbalnych i niewerbalnych.
- Stosowanie sposobów wywierania wpływu – sztuka przekonywania.

Komunikacja w zespole

Ćwiczenia:

- Charakterystyka przebiegu komunikacji jedno – i dwustronnej.
- Wykrywanie konsekwencji zablokowania przepływu informacji.
- Tworzenie atmosfery współpracy.
- Stosowanie technik integracji zespołu.
- Określenie roli informacji zwrotnej.
- Określenie stylów komunikowania się i ich konsekwencji.

Jakość kontaktu a emocje

Ćwiczenia:

- Rozpoznawanie własnych emocji.
- Analizowanie zachowań w sytuacjach konfliktowych.
- Zwiększanie własnej kontroli emocjonalnej.
- Wyrażanie uczuć pozytywnych i negatywnych.
- Wyrażanie własnych opinii i przekonań.

Rozwiązywanie problemów

Ćwiczenia:

- Definiowanie problemów.
- Określanie celów działania.
- Dobieranie metod rozwiązywania problemów.
- Rozwiązywanie problemów i konfliktów interpersonalnych.
- Dobieranie metod negocjacji.
- Symulowanie sytuacji negocjacyjnych.

2. Opieka instytucjonalna i środowiskowa na rzecz osób starszych

Zapoznanie uczniów ze specyfiką placówek działających na rzecz osób starszych. Zapoznanie ze strukturą organizacyjną oraz zadaniami placówek. Przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy obowiązujących w placówkach pomocy społecznej. Zapoznanie się z obowiązującą dokumentacją i jej analiza. Analiza aktów prawnych regulujących działalność instytucji. Określanie form pomocy, opieki i terapii realizowanych w placówkach świadczących usługi na rzecz osób starszych. Nawiązywanie kontaktów z podopiecznymi. Rozpoznawanie problemów i potrzeb osób starszych. Udzielanie pomocy osobom starszym niesamodzielnym w wykonywaniu czynności codziennego życia.

3. Opieka nad osobą starszą w środowisku zamieszkania

Zapoznanie się z podopiecznym i jego rodziną. Nawiązywanie i utrzymywanie kontaktu z podopiecznym. Rozpoznawanie potrzeb i problemów osoby starszej. Ustalanie możliwości rodziny w zakresie opieki nad osobą starszą. Dokonywanie oceny sprawności podopiecznego w zakresie wykonywania czynności życia codziennego, utrzymania higieny osobistej, obsługi sprzętu gospodarstwa domowego. Ustalenie z podopiecznym i jego rodziną planu kompleksowej opieki. Realizowanie planu opieki nad podopiecznym zgodnie z zasadami etyki.

Uwagi o realizacji

Celem zajęć praktycznych jest zapoznanie uczniów z zadaniami i zasadami funkcjonowania placówek pomocy społecznej świadczących usługi dla osób starszych oraz kształtowanie umiejętności niezbędnych do realizacji zadań opiekuna. Kształtowanie i utrwalanie umiejętności praktycznych w rzeczywistych warunkach umożliwia uczniowi nawiązanie bezpośredniego kontaktu z podopiecznymi, zapoznanie z organizacją pracy, specyfiką, zakresem usług i form pomocy świadczonych w różnych placówkach pomocy społecznej. Ponadto zajęcia praktyczne umożliwiają nabycie doświadczeń przydatnych

w przyszłej pracy zawodowej oraz wdrożenie się do samodzielnego działania. Program nauczania zajęć praktycznych powinien być realizowany w korelacji z przedmiotami: *Podstawy psychologii i socjologii, Podstawy psychopatologii, Polityka społeczna, Podstawy prawa i ekonomiki, Choroby wieku starszego, Opieka nad osobą starszą, Metodyka pracy z podopiecznym, Organizacja czasu wolnego oraz Promocja zdrowia i profilaktyka*. Zajęcia praktyczne mogą odbywać się w placówkach dziennego i stałego pobytu osób starszych, takich jak: domy pomocy społecznej, dzienne domy pomocy społecznej, środowiskowe domy pomocy społecznej, ośrodki pomocy społecznej, zakłady opiekuńczo- lecznicze, fundacje i stowarzyszenia, centra usług socjalnych, środowisko zamieszkania osoby starszej. Wybór miejsca zajęć praktycznych zależy od istniejących w regionie placówek pomocy społecznej.

W I semestrze proponuje się przeznaczyć 28 godzin zajęć na trening integracyjny, który umożliwi uczniom rozpoczynającym naukę poznanie się, nawiązanie wzajemnych relacji, ułatwi ustalenie jasnych zasad funkcjonowania zespołu. Podczas realizacji programu szczególną uwagę należy zwrócić na kształtowanie umiejętności nawiązywania i podtrzymywania kontaktów w grupie, wyrażania uczuć, stosowania technik aktywnego słuchania, rozwiązywania problemów i konfliktów oraz zdolności okazywania: otwartości, empatii, życzliwości i zrozumienia innych osób.

Umiejętności nabyte podczas treningu integracyjnego oraz treningu umiejętności społecznych stanowią podstawę do pełnienia roli zawodowej przez opiekuna osoby starszej. Sprzyjają powstawaniu wzajemnych związków z innymi ludźmi opartych na zaufaniu, zrozumieniu i ułatwiają konstruktywne rozwiązywanie sytuacji problemowych. Zajęcia powinny odbywać się w pracowni umiejętności społecznych. Powinny być prowadzone z uczniami całej klasy i realizowane przez specjalistów uprawnionych do prowadzenia tego typu zajęć.

Przed przystąpieniem do zajęć praktycznych w placówkach pomocy społecznej nauczyciel powinien zapoznać uczniów z programem nauczania i regulaminem zajęć praktycznych oraz z obowiązującymi w placówce przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy.

Podczas realizacji programu zajęć praktycznych należy stosować instruktaż wstępny, bieżący i końcowy. Podstawowymi metodami prowadzenia zajęć powinny być ćwiczenia praktyczne oraz pokaz z objaśnieniem. Proponuje się, by zajęcia praktyczne odbywały się w grupach liczących 3-6 osób, pod nadzorem nauczyciela. Wyjątek stanowią zajęcia praktyczne realizowane w miejscu zamieszkania osoby starszej, gdzie zajęcia odbywają się indywidualnie lub w parach.

Nauczyciel powinien zapewnić uczniom możliwość wykonania wszystkich zadań zaplanowanych w programie zajęć praktycznych.

W czasie zajęć uczniowie powinni nawiązywać kontakty z podopiecznymi, rozpoznawać ich problemy i potrzeby oraz projektować i realizować działania opiekuńcze, we współpracy z personelem zatrudnionym w danej placówce.

Nauczyciel powinien obserwować pracę ucznia i korygować popełniane przez niego błędy oraz umożliwić powtórzenie ćwiczeń sprawiających mu najwięcej trudności.

Podczas realizacji programu zajęć praktycznych należy kształtować postawy niezbędne do wykonywania zawodu opiekuna osoby starszej, takie jak:

- odpowiedzialność i systematyczność w pracy,
- uczciwość,
- wrażliwość na problemy i potrzeby podopiecznych,
- kulturę osobistą i poszanowanie godności oraz odmienności drugiego człowieka,
- cierpliwość i wytrwałość,
- gotowość niesienia pomocy,
- kreatywność,
- gotowość do stałego podnoszenia kwalifikacji,
- refleksyjność nad podejmowanymi działaniami,
- przestrzeganie tajemnicy zawodowej.

Proponuje się następujący podział godzin na realizację poszczególnych działów tematycznych:

Lp.	Działy tematyczne	Orientacyjna liczba godzin
1.	Trening integracyjny	28
2.	Opieka instytucjonalna i środowiskowa na rzecz osób starszych	374
3.	Opieka nad osobą starszą w środowisku zamieszkania	60
	Razem	462

Podana w tabeli liczba godzin na realizację programu ma charakter orientacyjny. Nauczyciel może wprowadzać pewne zmiany, w celu dostosowania programu do potrzeb edukacyjnych.

Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia

Ocenianie osiągnięć uczniów należy prowadzić systematycznie na podstawie ustalonych kryteriów.

Proces oceniania osiągnięć powinien dostarczyć informacji dotyczących poziomu opanowania umiejętności określonych w szczegółowych celach kształcenia. Przed rozpoczęciem zajęć należy sprawdzić merytoryczne przygotowanie uczniów do wykonywania ćwiczeń praktycznych.

W ocenie osiągnięć uczniów należy uwzględnić umiejętności:

- nawiązywania kontaktów z osobą starszą,
- rozpoznawania problemów osoby starszej,
- dobierania metod rozwiązywania problemów,
- określania funkcji i zadań instytucji w zaspokajaniu potrzeb osoby starszej,
- określania roli opiekuna osoby starszej w strukturze organizacyjnej instytucji,
- prowadzenia dokumentacji obowiązującej w instytucji,
- wykonywania zadań zaplanowanych do realizacji na zajęciach praktycznych,
- współpracy i współdziałania w zespole,
- samooceny.

Oceny osiągnięć uczniów można dokonywać na podstawie:

- sprawdzianów ustnych i pisemnych,
- obserwacji czynności uczniów wykonanych w czasie wykonywania ćwiczeń.

Przedmiotem oceny powinna być również: aktywność ucznia, umiejętność komunikowania się i asertywnego zachowania oraz rozpoznawania i rozwiązywania problemów.

PRAKTYKA ZAWODOWA

Szczegółowe cele kształcenia

W wyniku procesu kształcenia uczeń (słuchacz) powinien umieć:

- określić strukturę organizacyjną oraz zadania placówek pomocy społecznej,
- nawiązać współpracę z osobami sprawującymi opiekę nad osobą starszą,
- posłużyć się dokumentacją obowiązującą w placówkach pomocy społecznej i w indywidualnej opiece nad osobą starszą,
- nawiązać kontakt z osobą starszą i jej rodziną,
- ustalić formy współpracy z podopiecznym oraz jego rodziną,
- rozpoznać potrzeby osoby starszej i udzielić pomocy w ich zaspokajaniu,
- rozpoznać i zinterpretować nieprawidłowości w funkcjonowaniu osoby starszej w środowisku społecznym,
- dobrać metody pracy do indywidualnych potrzeb, możliwości i ograniczeń osoby starszej,
- udzielić pomocy osobie starszej w rozwiązywaniu problemów osobistych,
- doradzić podopiecznemu w planowaniu i organizowaniu prac domowych,
- ocenić sprawność podopiecznego w wykonywaniu czynności dnia codziennego oraz zdolność utrzymania higieny osobistej i otoczenia,
- opracować plan kompleksowej opieki nad osobą starszą,
- pomóc osobie starszej w codziennych czynnościach domowych,
- nauczyć podopiecznego posługiwania się urządzeniami technicznymi do wykonywania czynności codziennego życia,
- udzielić wsparcia emocjonalnego osobie starszej i jej rodzinie,
- rozpoznać i wykorzystać zasoby środowiska rodzinnego, instytucjonalnego i lokalnego w pracy z podopiecznym,
- zmobilizować osoby starsze do aktywnego spędzania czasu wolnego i zwiększania aktywności życiowej,
- wykorzystać metody i techniki arteterapeutyczne w pracy z osobą starszą,
- zorganizować system wspólnotowego wsparcia w środowisku lokalnym,
- rozpoznać nieprawidłowości w funkcjonowaniu osoby starszej z zaburzeniami somatycznymi,

- wykonać, udokumentować i zinterpretować uzyskane wyniki pomiarów ciepłoty ciała, ciśnienia tętniczego, tętna oraz oddechów u podopiecznego,
- wykonać, udokumentować i zinterpretować uzyskane wyniki pomiaru poziomu glukozy w surowicy krwi,
- udzielić pomocy osobie starszej w utrzymaniu czystości ciała, bielizny osobistej i ubrania, oraz estetycznego wyglądu łóżka i najbliższego otoczenia,
- udzielić pomocy podopiecznemu w czynnościach związanych ze zmianą pozycji ciała i przemieszczaniem się,
- udzielić pomocy podopiecznemu w czynnościach związanych z wydalaniem,
- zastosować wygodne ułożenie i udogodnienia oraz wykonać zabiegi zapobiegające powstawaniu odparzeń i odleżyn,
- udzielić pomocy w wykonywaniu zleconych przez fizjoterapeutę ćwiczeń usprawniających,
- wykonać gimnastykę oddechową u podopiecznego unieruchomionego w łóżku,
- udzielić pomocy osobie starszej w przygotowywaniu posiłków,
- udzielić pomocy podopiecznemu w korzystaniu z usług zakładów opieki zdrowotnej,
- udzielić pierwszej pomocy osobie starszej w sytuacji zagrożenia zdrowotnego,
- zastosować zasady promocji zdrowia i profilaktyki,
- udokumentować podejmowane działania,
- ocenić efektywność podejmowanych działań,
- zastosować zasady etyki w działalności zawodowej,
- zastosować przepisy bezpieczeństwa i higieny pracy obowiązujące w placówkach oraz podczas opieki indywidualnej nad osobą starszą,
- zastosować przepisy sanitarno-epidemiologiczne obowiązujące podczas sprawowania opieki,
- skorzystać z literatury zawodowej oraz innych źródeł informacji.

Materiał nauczania

1. Opieka w placówkach pomocy społecznej dziennego pobytu

Organizowanie pracy opiekuńczej w placówkach dziennego pobytu. Nawiązywanie i utrzymywanie kontaktu z osobą starszą. Diagnozowanie potrzeb i problemów podopiecznych. Planowanie działań opiekuńczych. Tworzenie podopiecznym warunków do działań prozdrowotnych. Prowadzenie działalności profilaktycznej. Organizowanie działań zapewniających integrację osób starszych ze środowiskiem lokalnym. Oferowanie podopiecznym różnych form spędzania czasu wolnego. Prowadzenie kulturoterapii. Udzielanie pierwszej pomocy w stanach zagrożenia zdrowia i życia. Ewaluacja podejmowanych działań. Stosowanie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej podczas wykonywania zadań zawodowych. Wykorzystanie technik komputerowych w planowaniu i dokumentowaniu działalności opiekuńczej.

2. Opieka w placówkach pomocy społecznej stałego pobytu

Zapoznanie uczniów ze strukturą organizacyjną placówek pomocy społecznej stałego pobytu. Analizowanie źródeł finansowania placówki pomocy społecznej i form świadczonych usług. Analizowanie procedury przyjęcia osoby starszej do placówek. Analiza obowiązującej dokumentacji. Analizowanie zadań zespołu opiekuńczo-terapeutycznego. Określanie obowiązków i zadań opiekuna osoby starszej. Nawiązywanie kontaktu z podopiecznym i jego rodziną. Gromadzenie danych o stanie psychofizycznym podopiecznych. Rozpoznawanie potrzeb i problemów podopiecznych. Planowanie i realizacja działań opiekuńczych, terapeutycznych i rehabilitacyjnych z uwzględnieniem stanu zdrowia i możliwości osób starszych. Wykonywanie zabiegów higienicznych. Prowadzenie profilaktyki powikłań wynikających z ograniczenia sprawności podopiecznych. Stosowanie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy oraz sanitarno – epidemiologicznych. Doskonalenie umiejętności pracy z podopiecznym.

3. Działania organizacji pozarządowych na rzecz osób starszych

Zapoznanie uczniów ze specyfiką organizacji. Zapoznanie ze źródłami finansowania organizacji oraz formami świadczonej pomocy. Zapoznanie z programami aktywizacji osób starszych. Analiza dokumentacji obowiązującej w organizacjach pozarządowych. Współpraca opiekuna osoby starszej z podopiecznym, jego rodziną i pracownikami organizacji. Współpraca z instytucjami, organizacjami i specjalistami świadczącymi różne formy pomocy osobom starszym. Włączanie się w realizację programów pomocy i terapii. Prowadzenie ewaluacji własnych działań.

4. Opieka nad osobą starszą w środowisku zamieszkania

Zapoznanie uczniów ze strukturą rodziny. Rozpoznawanie relacji panujących w rodzinie. Rozpoznawanie sytuacji rodziny, jej potrzeb i oczekiwań. Rozpoznawanie potrzeb osoby starszej, jej mocnych i słabych stron. Określanie możliwości środowiska rodzinnego oraz najbliższego otoczenia w zakresie opieki nad osobą starszą. Obserwacja funkcjonowania osoby starszej w miejscu zamieszkania. Udzielanie pomocy osobie starszej w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Nawiązywanie współpracy z osobami i instytucjami działającymi na rzecz osób starszych. Opracowywanie wspólnie z osobą starszą indywidualnych projektów działania oraz ich realizacja. Włączanie się w realizację programów pomocy i terapii. Organizowanie czasu wolnego poprzez kulturoterapię. Prowadzenie ewaluacji własnych działań.

Uwagi o realizacji

Celem realizacji programu nauczania *Praktyka zawodowa* jest doskonalenie umiejętności nabytych w szkole, w rzeczywistych warunkach funkcjonowania osoby starszej.

Program *Praktyki zawodowej* powinien być realizowany w placówkach stałego i dziennego pobytu osób starszych, takich jak: domy pomocy społecznej, zakłady opiekuńczo – lecznicze, hospicja, dzienne domy pomocy społecznej, środowiskowe domy samopomocy oraz w organizacjach pozarządowych i w środowisku zamieszkania osoby starszej.

O doborze środowisk domowych decyduje osoba wytypowana przez instytucję pomocy społecznej działającą w środowisku lokalnym w porozumieniu z kierownikiem szkolenia praktycznego.

Szkoła powinna opracować program praktyki zawodowej, uwzględniający specyfikę działania instytucji oraz cechy indywidualne osoby starszej.

Przed rozpoczęciem praktyki należy zapoznać ucznia z przepisami bezpieczeństwa i higieny pracy, regulaminem i harmonogramem praktyki oraz sprawdzić jego przygotowanie merytoryczne. Po dokładnym zdiagnozowaniu potrzeb, problemów, warunków życia osoby starszej uczeń może przystąpić do opracowania z osobą starszą indywidualnego planu działania. Zaplanowane działania uczeń powinien realizować we współpracy z osobą starszą oraz specjalistami świadczącymi usługi na rzecz osób starszych. Liczba osób w grupach powinna być uzależniona od warunków i specyfiki pracy w placówce.

W trakcie praktyki należy zwracać uwagę na doskonalenie umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów, komunikowania się z podopiecznymi i personelem, organizowania własnej pracy i jej oceny, planowania i realizacji zaplanowanych zadań opiekuńczych,

przewidywania skutków własnych działań oraz racjonalnego wykorzystywania czasu pracy.

W czasie praktyki zawodowej należy obserwować pracę uczniów podczas wykonywania zadań zawodowych, udzielać wskazówek, a także dokonywać analizy popełnionych błędów. Uczniowie pod nadzorem opiekuna powinni samodzielnie wykonywać zaplanowane w programie zadania zawodowe.

Na zakończenie praktyki uczniowie powinni opracować sprawozdanie w dzienniczku praktyk. Sprawozdanie powinno uwzględniać:

- miejsce odbywania praktyk, termin, ilość godzin, przebieg praktyki, nazwisko opiekuna,
- organizację pracy instytucji i warsztatu pracy opiekuna osoby starszej,
- metody i techniki pracy stosowane przez opiekuna osoby starszej,
- zachowania i postawy osoby starszej,
- refleksję nad prowadzonymi działaniami oraz sobą jako podmiotem działającym,
- wykaz umiejętności nabytych podczas praktyki zawodowej,
- wykaz działań opiekuńczych i terapeutycznych wykonywanych na rzecz podopiecznego.

Propozycje metod sprawdzania i osiągnięć edukacyjnych ucznia

Sprawdzanie i ocenianie osiągnięć uczniów w czasie praktyki zawodowej należy prowadzić systematycznie, na podstawie ustalonych kryteriów. Kryteria oceniania osiągnięć uczniów powinny uwzględniać zaplanowane w programie cele kształcenia.

Umiejętności uczniów można oceniać na podstawie sprawdzianów ustnych oraz bezpośredniej obserwacji pracy ucznia.

W ocenie umiejętności praktycznych należy uwzględnić:

- samodzielność w pracy,
- umiejętność współpracy w grupie,
- organizację własnej pracy,
- nawiązywanie kontaktu z podopiecznym,
- inicjowanie działań,
- radzenie sobie w trudnych sytuacjach,
- przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy,
- organizację stanowiska pracy,
- punktualność i obowiązkowość,
- umiejętność stosowania wiedzy w praktyce,
- efekty uzyskane w trakcie sprawowania opieki,
- kulturę osobistą w kontaktach z osobą starszą i pracownikami instytucji.

Proponuje się również ocenianie pracy ucznia przez podopiecznego. Ponadto uczeń powinien dokonać samooceny własnych osiągnięć według ustalonych kryteriów.

Przedmiotem oceny powinna być także postawa zawodowa ucznia:

- odpowiedzialność za wykonanie powierzonych zadań,
- umiejętność podejmowania właściwych decyzji,
- wrażliwość na potrzeby i problemy osób starszych,
- przestrzeganie dyscypliny pracy,
- poszanowanie tajemnicy zawodowej,
- umiejętność dokonywania samooceny.

Końcowej oceny osiągnięć ucznia dokonuje opiekun praktyki uwzględniając wyniki wszystkich metod sprawdzania.